

Paradijs in de stad

Honderd jaar
Vereniging
Volkstuinen Tuinwijk
(beknopte digitale editie)

Volkstuinvereniging Tuinwijck in Groningen bestond in 2013 honderd jaar. Daarmee is het een van de oudste volkstuinverenigingen van Nederland. Ter gelegenheid van dit jubileum werd een boek uitgegeven met de titel '*Paradijs in de stad. Honderd jaar Vereniging Volkstuinen Tuinwijck*'. In de eerste helft van dit boek werd vanuit de algemene geschiedenis van volkstuinen ingezoomd op Groningen en Tuinwijck. In de tweede helft veel aandacht voor het huidige reilen en zeilen van de vereniging en voor haar leden.

In deze digitale editie van het boek zijn in verband met de bescherming van de privacy alle foto's van de laatste veertig jaar waar personen opstaan verwijderd. Daarmee zijn ook de hoofdstukken 'Bezoekers van Tuinwijck' en 'Tuinportretten' verdwenen. Ook de DVD waarvan in de tekst sprake is ontbreekt.

Voor wie in al deze zaken geïnteresseerd is: een beperkt aantal exemplaren van het boek is nog beschikbaar bij de vereniging.

Juli 2018

(c) 2013 Vereniging Volkstuinen Tuinwijck

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van VV Tuinwijck.

Inhoud

Voorwoord	5
<i>Inleiding</i>	7
<i>1. Geschiedenis van volkstuinen en volkstuinverenigingen</i>	11
Eerste echte volkstuinen	11
De twintigste eeuw	13
Internationale geschiedenis van volkstuinen	20
<i>2. Volkstuinen in Groningen</i>	25
<i>3. Het oude Tuinwijk</i>	33
Rondwandeling door het oude Tuinwijk	39
<i>4. Tuinwijk verhuist naar de Helperzoom</i>	53
<i>5. Het moderne Tuinwijk</i>	63
Enquête	64
Het leven op Tuinwijk	66
Blij met mijn tuintje	67
Groentetuinen	69
Zelf groenten verbouwen	69
Onderhoud	72
Het grindpad	72
Tuinkeuring	74
Huisjes	74
Het complex	75
De laannamen	77
Afval	77
Ecologisch beheer	77
Dieren op Tuinwijk	83

Water, electriciteit en wc's	85
Het helofytenfilter	86
Riolering en waterleiding	88
Feestdag (lichtjesfeest)	88
Overige feestelijke activiteiten	91
Kinderactiviteiten	91
Tuinwijckclubs	91
 Bronnenlijst krantenartikelen, tekeningen en foto's	 95

Voorwoord

Volkstuinvereniging Tuinwijk bestaat in 2013 honderd jaar en is daarmee een van de oudste volkstuinverenigingen van Nederland. Met een boek en bijbehorende dvd wordt dit bijzondere moment in de geschiedenis van Tuinwijk vastgelegd.

Het boek is het resultaat van literatuur- en archiefonderzoek. Maar het is geen wetenschappelijk werk. U zult er dan ook geen verwijzingen en noten in aantreffen.

De redactie van het boek wil haar dank uitspreken aan de auteurs van de belangrijkste bronnen ervan: Nicoline Kok, Joop Kuipers, Yve Seegers & Leen van Molle en Niels Wildschut. Hun publicaties vindt u in de literatuurlijst.

Onze dank gaat ook uit naar de mensen en instanties die foto's en ander materiaal hebben geleverd: Ton Beyers, Tiny Buurke, Alie van Dijk, Catharina Groenendal, Birgit Haan, Marja Holstege, Gerrie de Jong, de familie Koekkoek, Gea Meijer, Frans Ouwejan, familie Pheifer, Dick Schuur, Jan van der Til, Karin Weiss, de gemeente Groningen, de Groninger Archieven en het Dagblad van het Noorden.

Marlies Ruitinga en Albert Bouma hebben de laatste versie van de tekst gelezen en gecorrigeerd. De tekeningen zijn van Anne Sluijters.

Anne Sluijters

Karin Weiss

Xandra Bardet

Henk de Weerd

Insectenhotel

Inleiding

*Ik heb een volkstuin met een zonnepit
Een bed savooiekool waar de luis in zit
Maar dat mag hem niet hinderen
Het bennen net kinderen
Die daar wat spelen en wat stoeien
Daar mag geen mens zich mee bemoeien
Want zie ik daar zo'n heel klein luizenbeest
Dan denk ik: Nou ja
Wij zijn toch allemaal ook jong geweest*

Tom Manders

Een volkstuin is een fantastisch iets. Waar anders dan op een volkstuin kun je als stadsbewoner voor weinig geld een eigen tuin krijgen, binnen een paar beperkende regels zelf een huis bouwen en voorzien in je eigen behoefte aan groenten en fruit? Alleen op de volkstuin. Er zijn in Nederland meer dan 200.000 volkstuintjes en ongeveer 750 volkstuinverenigingen. Nederlandse volkstuinen zijn niet uniek, maar passen in een brede Europese beweging om mensen met weinig inkomen de mogelijkheid te geven zelf in hun behoefte aan groente te voorzien en daarbij ook nog eens te genieten van de rust van de natuur.

Volkstuinen hebben een lange geschiedenis, en over de vraag wat precies een volkstuin is, is lang gepraat. De Verenigde Naties ziet volkstuinen als een vorm van stadse landbouw met als doel het op arbeidsintensieve manier kweken en verhandelen

van voedsel en andere producten. Stadse landbouw zorgt daardoor over de hele wereld voor vers voedsel in de steden en vormt tegelijkertijd een overlevingsstrategie voor mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

Die definitie was vroeger zeker ook van toepassing op de West-Europese volkstuinen, maar de laatste vijftig jaar is daar verandering in gekomen. Op de meeste complexen hebben de zogenaamde nutstuinen plaatsgemaakt voor siertuinen met een huisje waar mensen hun vrije tijd kunnen doorbrengen. Er worden nog steeds op alle volkstuincomplexen groenten en fruit geteeld, maar dat is meer als hobby of als een goede manier om aan biologische producten te komen.

Wezenlijk voor een volkstuin is dat hij niet bij de eigen woning ligt. Wie een volkstuin heeft moet reizen. Volkstuinen en volkstuinders zijn ook nooit alleen. De

meeste tuinen liggen in grotere of kleinere complexen, waardoor enige vorm van organisatie nodig is: beheer van gemeenschappelijke voorzieningen (paden, sloten, wateraanvoer, parkeerplaatsen) vraagt om het maken van afspraken tussen de tuiniers. Om de belangen naar buiten toe te behartigen is er vaak een vereniging met afspraken die vastgelegd zijn in statuten en reglementen.

Een van de oudste volkstuinverenigingen in Nederland is de Vereniging Volkstuinen Tuinwijk in Groningen, kortweg Tuinwijk. De vereniging werd opgericht in 1913 en bestaat in 2013 dus honderd jaar. Daaraan wordt aandacht geschonken in de vorm van allerlei festiviteiten en het uitgeven van dit boek met dvd.

Het boek is breed van opzet. Het wil enerzijds de ontwikkelingen op Tuinwijk plaatsen in het kader van de opkomst en geschiedenis van volkstuinen in het algemeen, anderzijds wil het de lezer een indruk geven van het belang, het functioneren, de tuinen en de leden van een volkstuinvereniging in de 21e eeuw. De dvd sluit bij dat laatste aan.

De geschiedenis van Tuinwijk komt vooral tot uitdrukking in de vele foto's en citaten, die beter dan een opsomming van feiten en namen een beeld geven van het verleden.

Voor de tuiniers onder de lezers wordt elk hoofdstuk afgesloten met een aantal handige tuintips.

Ingangsborder rechts

Ingangsborder links

1. Geschiedenis van volkstuinen en volkstuinverenigingen

In ieder mens schuilt wel een beetje een boer. Het is dan ook niet raar dat met de opkomst van steden mensen de behoefte hielden om een stukje land te hebben waar ze hun eigen groenten konden verbouwen. Dat was natuurlijk ook goedkoper dan de aanschaf van groenten die van het platteland moesten worden aangevoerd. Toch waren het niet alleen armere mensen die op deze manier voor een deel in hun levensbehoeften voorzagen, ook de burgerij had groentetuinen.

Omdat de grond in steden duur is, lagen die tuinen meestal net buiten de stad. Dat was goedkoop, en makkelijk te bereiken. In Nederland noemde men in de veertiende eeuw dergelijke tuinen 'coel-ghaerden' of 'coeltunen' ('coel' is middeleeuws voor 'kool'). Men verbouwde niet alleen kool, maar ook uien en knoflook. Eigenaren en verpachters waren meestal de steden zelf, maar soms stelden welgestelde mensen land ter beschikking aan arme burgers.

Dergelijke tuinen waren onder andere te vinden in en om Deventer, Utrecht, Zutphen en Amsterdam.

De kooltuinen verdwenen in de loop der eeuwen en maakten plaats voor andere soorten stadstuinen. Een plattegrond van Egbert Haubois uit 1643 laat zien dat in de stad Groningen op verschillende plaatsen stadstuinen gelegen waren. Met name rond de Ossenmarkt zijn die duidelijk te herkennen. In Rotterdam kende men vanaf de zeventiende eeuw tuinen waar niet alleen groenten werden verbouwd, maar ook sierplanten. Deze tuinen waren in bezit van de gebruikers en lagen aan lanen buiten de stad. Men sprak dan ook van 'laanorganisaties'. In Leiden hadden mensen die het zich konden veroorloven recreatieve tuinen, vaak met een huisje erop. Deze ontwikkelden zich in de loop der jaren tot buitenplaatsen met siertuinen. Ook in Amsterdam waren later dergelijke siertuinen te vinden. Ze bevonden zich net

buiten de Singelgracht en verdwenen met de stadsuitbreiding van 1867. De grond was nodig om nieuwe woningen te bouwen.

Eerste echte volkstuinen

Tijdens de industriële revolutie ontstonden de eerste echte volkstuinen. De werkgelegenheid die door de in de steden opkomende industrie ontstond en de armoede op het platteland zorgden ervoor dat vele mensen van het platteland naar de stad trokken. Om de kosten van levensonderhoud te drukken werd aan hen grond beschikbaar gesteld waarop ze zelf aardappelen en groenten konden verbouwen.

Bij de oprichting van volkstuinen in Nederland speelde de ‘Maatschappij tot het Nut van het Algemeen’ (in de volksmond: ’t Nut) een grote rol. Het Nut is een in 1784 in Edam opgerichte landelijke vereniging met plaatselijke afdelingen (‘departementen’) die het welzijn van mensen en maatschappij wil bevorderen. Volksontwikkeling was daarbij de hoofddoelstelling. De activiteiten van het Nut liepen van het plaatsen van standbeelden van historische figuren tot de oprichting van de Nutsspaarbank (1818, nu onderdeel van Fortis), de Nutsverzekering, de Nutsleeszalen (de basis van vele openbare bibliotheken), Nutsscholen en Nuts-Volksuniversiteiten. En het verhuren van tuingrond. De vereniging bestaat nog steeds en houdt zich bezig met onderwijs, ontwikkeling en maatschappelijke discussie.

Het Nut verhuurde tuinen om “de stofelijke belangen van de arbeidende klasse te bevorderen”. Tegen een matige huur konden “werkenden en daarmee gelijk te stellen personen” een stukje grond in gebruik krijgen op voorwaarde dat dit gebruikt werd voor de teelt van aardappelen en groenten voor eigen consumptie. Het ging in de eerste plaats om deze economische functie, maar men had wel oog voor de recreatieve kant van het tuinieren. Daarbij moet men niet zozeer denken aan lekker in de tuin zitten en van de natuur genieten, alswel aan werken in de gezonde buitenlucht en weg van de drank. In de woorden van dominee Jan Bruinwold Riedel van ’t Nut: “vergroting van het arbeidsvermogen” en verbetering van “de zedelijke toestand van de werkman”. Het departement van ’t Nut in Franeker was de eerste die volkstuinen verhuurde. Dat gebeurde in 1838. De belangstelling was enorm, net als de percelen. Voor elke te verhuren tuin van 500 m² meldden zich wel twintig geïnteresseerden. Aanvankelijk liep de verhuur via de Nutsspaarbank, maar in 1847 begon ’t Nut rechtstreeks tuinen te verhuren in het Friese ‘t Bildt. Na het initiatief in Franeker werd door ’t Nut landelijk, maar vooral in het arme noorden van Nederland, grond beschikbaar gesteld voor ‘arbeiderstuinen’. ’t Nut maakte ook propaganda voor het kweken van planten in de vensterbank. Na een tentoonstelling in Amsterdam in 1873 werden in een aantal steden

bloemenverenigingen ('Floralia') opgericht. De gedachte was dat het opkweken van een stekje tot orde, reinheid, nauwgezetheid, ingetogenheid en huiselijke vrede zou leiden: de gezelligheid thuis zou moeten voorkomen dat mannen hun vertier buitenshuis zochten. In de praktijk kochten de leden bij de vereniging in het voorjaar stekjes die in de zomer werden opgekweekt en in de herfst hun weg vonden naar een tentoonstelling. De mooiste planten werden bekroond. Merkwaardig genoeg werden de stekjes door de vereniging onder de inkoopprijs verkocht. Waar dat niet gebeurde, kwamen de Floralia niet van de grond.

Aan het eind van de 19e eeuw kwam er voor arme mensen ook door particulier initiatief hulp op gang: armen kregen gratis de beschikking over een lapje grond om daar groenten op te verbouwen. Het was niet zozeer 'de verheffing van de arbeidersklasse' die de achtergrond vormde van deze hulp, alswel het eigenbelang van de welgestelde burgers die hun positie bedreigd zagen.

De overheid bemoeide zich in de 19e eeuw niet met het verpachten van tuingrond. Met uitzondering van de gemeente 't Bildt: die ondersteunde in 1886 een particulier initiatief door een stichting in het leven te roepen die tuingrond opkocht en verhuurde. Ook de 'Anti-Sociaal-Democratische Bond van Nederlandsch Spoorwegpersoneel Recht en Plicht,' de 'Volksbond tegen Drankmisbruik' en sommige

woningbouwverenigingen verhuurden volkstuinen.

Recht en Plicht deed dat in de strijd tegen de 'Sociaal-Democratische Bond' (SDB - de voorloper van SDAP en PvdA) die in Nederland aan invloed begon te winnen. Leden daarvan werden uitgesloten van de huur van tuinen. De SDB was ook niet voor het verhuren van volkstuinen (toen 'arbeiderstuinen' genoemd): de bond was voor onteigening van de grond zodat ook arme mensen een stukje grond zouden kunnen bezitten. Ook de katholieke landarbeidersbeweging huldigde dat standpunt.

De spoortuintjes van de NS waren in de eerste plaats bedoeld als aanvulling op het loon van het NS-personeel. Bijkomend voordeel voor de spoorwegen was de bezuiniging op onderhoudskosten van de grond langs het spoor.

De twintigste eeuw

Rond 1900 kwamen er wettelijke regelingen op het gebied van volkstuinen en ontstonden de eerste volkstuinverenigingen waarvan de gebruikers van de grond zelf het bestuur in handen hadden. Er kwam ook meer nadruk op het genieten van zon, licht en lucht als tegenhanger voor het ongezonde stadsleven in bedompte wijken en veel te kleine woningen.

In de twintigste eeuw verschoof het zwaartepunt van de ontwikkeling van volkstuinen van kleine steden in de provincie naar de grote steden. In Amsterdam

werd in 1910 het complex Tuinwijk ingericht met een renteloze lening van f 2000,- van 't Nut. Vele steden volgden. De stedelijke volkstuinen waren met hun 100 m² overigens aanmerkelijk kleiner dan die op het platteland.

Toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak, waar Nederland niet direct bij betrokken was, was al duidelijk dat er problemen zouden komen met de voedselvoorziening in Nederland. Terwijl de oorlog voortduurde, groeide de lijst van levensmiddelen die alleen op de bon verkrijgbaar waren. De gemeente Amsterdam was de eerste die grond die niet direct voor andere doeleinden gebruikt hoefde te worden, beschikbaar stelde om in de behoefte aan voedsel te voorzien. De regering drong er bij andere gemeenten op aan dat voorbeeld te volgen.

De Landarbeiderswet van 1918 maakte het via een eenvoudige onteigeningsprocedure mogelijk dat arbeiders een stukje grond konden pachten of kopen. Op het platteland had de wet enigermate succes, maar in de steden leidde hij tot niets. In dezelfde tijd werd in de Kamer de Scheurwet aangenomen. Het was namelijk gebleken dat de opbrengst van grasland maar 10% was van die van landbouwgrond waarop bieten en aardappelen werden verbouwd. Door weiland te scheuren kwamen er vooral rond de steden veel volkstuintjes beschikbaar. Omdat de gemeenten gereedschap beschikbaar stelden en voorlichting gaven,

hebben deze tuinen daadwerkelijk een bijdrage geleverd aan de voedselproductie aan het eind van de oorlog.

In 1928 kregen volkstuinders toestemming van de rijksoverheid om ook andere gewassen dan aardappelen en groenten te verbouwen. Ook het plaatsen van een huisje op de tuin werd toegestaan. Er ontstond een onderscheid tussen de utilitaire tuin (voedselvoorziening) en de recreatieve tuin (vrijtijdsbesteding), maar tot aan de Tweede Wereldoorlog hadden de meeste volkstuinders een combinatietuin. Omdat het verbouwen van groenten voor het overleven niet echt meer noodzakelijk was, ging het tuinieren op een volkstuin meer en meer het karakter van een hobby aannemen. De invoering van de achturige werkdag in 1919 zorgde ervoor dat arbeiders gewoon meer tijd hadden voor recreatie en meer aandacht konden geven aan hun volkstuin.

De volkstuincomplexen gingen in deze jaren over van de gemeenten naar particulieren: de gemeenten wilden graag af van de bestuurstaken en de daaraan verbonden kosten die ze tot dan op zich hadden genomen. Ook de verenigingen die door charitatieve organisaties waren opgezet, werden langzamerhand zelfstandig.

Amsterdam was de eerste plaats waar volkstuinverenigingen zich verenigden om hun gemeenschappelijke belangen bij de overheid te behartigen: de nog

steeds bestaande 'Bond van Volkstuinders' (eerst: 'Bond van Huurders van Volkstuinen') werd opgericht op 18 augustus 1917. Aanvankelijk ging het vooral om de oplossing van een praktisch probleem: men wilde de begaanbaarheid van de paden verbeteren en daarvoor bestond behoefte aan gecoördineerd vervoer van materiaal van en naar de verschillende complexen. De Bond kreeg echter al snel meer taken: men ging complexen huren van de gemeente en probeerde volkstuinen te beschermen tegen stadsuitbreidingen die ertoe leidden dat complexen verplaatst moesten worden. Daarnaast organiseerde men lezingen en tentoonstellingen, werd er centraal ingekocht en liet men regelmatig een tijdschrift (*De Volkstuin*) verschijnen. Doel van dat alles was ondersteuning van de arbeidersklasse door, naast de verbouw van groenten, ook het saamhorigheidsgevoel en de positieve ontspanning te bevorderen.

De plannen van de Bond van Volkstuinders reikten na enige jaren verder dan

Amsterdam. Op 26 december 1928 werd er een conferentie georganiseerd om te komen tot een landelijke organisatie van volkstuinverenigingen en volkstuinders. Voor de bijeenkomst werden niet alleen de vijftien bij de bond bekende verenigingen uitgenodigd, maar via stukjes in kranten werden ook andere volkstuinverenigingen opgeroepen de conferentie te bezoeken.

In Hotel Krasnapolsky kwamen uiteindelijk tien verenigingen (die in totaal drie- tot vierduizend leden vertegenwoordigden) bijeen; tien andere verenigingen hadden laten weten sympathiek te staan tegenover het initiatief. De aanwezigen stemden in met het plan om tot een landelijke organisatie te komen. Op het vervolgcongres van Hemelvaartsdag 9 mei 1929 werd het Algemeen Verbond van Volkstuinders Vereenigingen in Nederland (AVVN) opgericht, waarbij men ervoor koos 26 december 1928 de officiële oprichtingsdatum te laten zijn. Doelstellingen van de AVVN waren:

1. Het verkrijgen van wettelijke bescherming van de volkstuinen.
2. De cultuur te verbeteren en daardoor de volkstuinen op een hoger plan te brengen.
3. Het verkrijgen van definitieve plaatsen voor volkstuinen.
4. Het bijbrengen van kennis op tuinbouwgebied aan haar leden.
5. Andere wettige middelen, die voor het volkstuinwezen bevorderlijk kunnen

zijn.

6. Het uitgeven van een orgaan.

Het tijdschrift van de Bond van Volkstuinders, *De Volkstuin*, werd het officiële orgaan van de nieuwe organisatie.

In de beginjaren ging het niet echt goed met de AVVN: een aantal aanvankelijk enthousiaste bestuurders van verenigingen kregen geen steun op hun ledenvergaderingen, vooral vanwege de (weliswaar geringe) contributie die aan de landelijke organisatie moest worden afgedragen. Op het congres van 1931 waren verenigingen uit slechts zes gemeenten vertegenwoordigd. Maar heel slecht ging het niet, want in 1935 waren 5300 mensen lid van de AVVN. Dat was onder andere het resultaat van het streven om in grotere plaatsen in Nederland, net als in Amsterdam, lokale bonden van volkstuinverenigingen op te richten: zo ontstond in 1935 in Rotterdam de Rotterdamse Federatie en in Groningen in 1937 de Bond van Volkstuinders. Ook in Leiden en Den Haag gingen volkstuinverenigingen samenwerken. Op het platteland kwam het niet tot dergelijke samenwerkingsverbanden, zelfs niet tot verenigingen: daar waren volkstuinen vooral groentetuinen. Groningen was in feite de enige plaats buiten wat nu de Randstad heet, waar de AVVN voor de Tweede Wereldoorlog voet aan de grond kreeg.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden volkstuinen steeds belangrijker voor de voedselvoorziening. Om de productie van

aardappelen, suiker, graan en plantaardige olie te verhogen werd op bevel van de bezetter al in 1940 90% van de kippen, 70% van de varkens en 20% van de koeien geslacht. Daardoor hoefden niet alleen deze dieren niet meer gevoed te worden met landbouwproducten, maar kwam er ook weiland vrij dat na scheuring voor akker- en tuinbouw gebruikt kon worden. Een deel van die grond kwam terecht bij volkstuinders.

In 1941 lieten de Duitsers middels het Ministerie van Binnenlandse Zaken aan alle gemeenten weten dat zij grond beschikbaar moesten stellen als oorlogsvolkstuinen voor het verbouwen van voedingsgewassen. Alles wat geschikt was om aardappelen en peulvruchten te verbouwen - parken, plantsoenen, bouwterreinen en particuliere tuinen - moest daarvoor worden ingezet. De Bond van Volkstuinders kreeg de toewijzing van de gronden op zijn bordje en moest zich verantwoorden tegenover een nieuwe organisatie: de Landbouw Crisisorganisatie (LCO). Daarnaast kwam er een registratiesysteem, zodat de Duitsers wisten hoeveel grond gebruikt werd als volkstuin en wat voor mensen die tuinen huurden. Joden werd verboden een volkstuin te hebben.

De AVVN werd uitgenodigd voor gesprekken met de ambtenaar van Volkstuinen, dhr. Lantinga, en de Commissaris van Niet-Economische Verenigingen, dhr. Duijser: alle bestaande volkstuinorganisaties moesten plaats maken voor één

landelijke organisatie en dat moest de AVVN zijn. Alle volkstuinders in Nederland werden verplicht daarvan lid te worden. De AVVN had alleen de keuze al of niet mee te werken. Bij weigering zou de organisatie geleid gaan worden door een door de Duitsers aangewezen commissaris. De centralisatie verliep niet echt vlot: niet alleen omdat heel wat volkstuinders zich eraan onttrokken, maar vooral omdat een amateurorganisatie als de AVVN niet de mankracht had om snel een dergelijke grote organisatie op poten te zetten.

Vanaf april 1942 moesten volkstuinders zich individueel registreren bij de LCO. Alleen een geregistreerd persoon kon ongehinderd met een zak aardappels van zijn tuin naar huis fietsen. Wie geen bewijs van inschrijving had, liep het risico zijn gewassen in te moeten leveren. Toch meldden veel mensen niet dat ze een volkstuin hadden, omdat ze bang waren daardoor minder voedselbonnen te zullen krijgen. In augustus 1942 werd de verplichting tot het aanvragen van een vervoersbewijs ingevoerd. Alleen met zo'n bewijs mochten producten van de tuin naar huis worden vervoerd. Op deze manier konden de Duitsers zien wat er aan voedsel verbouwd was.

Rondom de grote steden werden nieuwe oorlogscomplexen met volkstuinen aangelegd. Deze werden verhuurd door gemeenten, Rijkswaterstaat en soms ook door boeren.

In 1944 beheerde de AVVN 16.000

oorlogstuinen; 143 verenigingen en 6800 oorlogscomplexen hadden zich bij het verbond aangesloten. Het totaal aantal leden bedroeg zo'n 41.000. Het werkelijke aantal volkstuinders lag hoger, want niet iedereen had zich bij de AVVN gemeld.

Na de Tweede Wereldoorlog ging het bergafwaarts met de volkstuinen. Op veel complexen was de schade na de bevrijding groot: ze waren bijvoorbeeld onder water gezet om als tankversperring dienst te doen, en alles wat van hout was – huisje, kisten, hekken, etc. – was in de winter van '44 – '45 in de kachel verdwenen. De wederopbouw van Nederland eiste voorrang, zodat het herstel van de volkstuincomplexen tot in de jaren vijftig op zich liet wachten.

In veel plaatsen gaven volkstuinders er de brui aan: in sommige gevallen lieten ook bestuurders de boel de boel en verliep de opheffing van complexen chaotisch. Ook het aantal volkstuinders dat lid was van de AVVN liep zienderogen terug. In 1948 waren er 15.500 leden, toch nog flink wat meer dan de 7600 van voor de oorlog.

In de eerste jaren van de wederopbouw waren de steden nog bereid de volkstuincomplexen te ontzien, maar daarna kregen stedenbouwkundige belangen de overhand. In Utrecht werd vanaf 1948 de huurders te verstaan gegeven dat zij 'bij de eerste aanzegging' hun percelen dienden te ontruimen.

Amsterdam ging in 1949 nog een stapje verder en vond dat de verhuur van volkstuinten niet meer onder de pachtwet viel. Daarmee verkreeg deze gemeente het recht huurcontracten eenvoudig op te zeggen. Onder de pachtwet moest de hoogte van de huur door de Grondkamer goedgekeurd worden en in geval van opzegging van de huur bestond er recht op een schadevergoeding. Amsterdam vond dat de pachtwet alleen van toepassing was wanneer de gehuurde grond gebruikt werd om er 'economisch voordeel' uit te behalen. Dat was bij een volkstuin niet het geval.

De AVVN vocht het standpunt van Amsterdam bij de rechter aan, maar kreeg in 1951 bij het Gerechtshof in Arnhem geen gelijk. Daarop probeerde het verbond in 1953 via het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening op landelijk niveau wettelijke bescherming voor volkstuincomplexen te regelen. Er werd een commissie ingesteld die na vijf jaar met het advies kwam een studie uit te laten voeren. Dat is nooit gebeurd. Als enig concreet resultaat lag er een vrijblijvend advies aan de gemeenten met als hoofdpunten: een regeling voor blijvende complexen, een redelijke schadeloosstelling bij ontruiming en financiële steun bij de bouw van nieuwe huisjes. Hoewel dit ongeveer de punten waren die de twee vertegenwoordigers van de AVVN in de commissie hadden ingebracht, was het verbond toch teleurgesteld omdat het niet

tot een wettelijke bescherming van volkstuincomplexen was gekomen.

Al in 1951 had de AVVN zich gerealiseerd dat het erop aankwam in de gemeenten een sterke positie op te bouwen. De verschuiving van het streven naar wettelijke bescherming op landelijk niveau naar bescherming op gemeentelijk niveau bleek een succes: in 1964 meldde het AVVN-orgaan *De Amateurtuinder* dat op vele plaatsen complexen opgenomen waren in het bestemmingsplan en daarmee feitelijk een soort permanente status hadden gekregen. Verplaatsing van een volkstuinvereniging kon dan namelijk alleen na wijziging van het bestemmingsplan door de gemeenteraad. In 1972 bleek dat bijna 60% van de bij de AVVN aangesloten verenigingen een permanente status hadden. De AVVN leverde strategische en juridische ondersteuning bij de onderhandelingen tussen verenigingen en gemeenten. Dat leidde overigens niet altijd tot resultaat: vele volkstuinverenigingen zijn in hun bestaan wel eens verhuisd naar een nieuwe rand van de stad.

In de loop van de jaren zestig verdween door de toegenomen welvaart langzamerhand de noodzaak om voedsel te produceren en de tuinen werden ingericht voor recreatie met het hele gezin. Groentetuinten bleven wel bestaan, maar kregen meer en meer het karakter van een hobby. Vanaf de jaren zeventig ging het daarbij vaak om tuinieren zonder gif, zodat men zeker wist met onbespoten groenten van doen

te hebben.

De huisjes op de tuin ontwikkelden zich in dezelfde tijd van opslagruimte tot kleine woninkjes. Door meer voorzieningen (water in de huisjes, riolering) werd het allemaal wat luxer. Vanaf 1977 gaven sommige gemeenten toestemming om in de huisjes te overnachten, waardoor mensen de hele zomer op het complex konden blijven. Die gemeenten liepen daarmee vooruit op de door het kabinet Den Uyl aangekondigde nieuwe Kampeerwet, waarin deze mogelijkheid werd geschapen. In de praktijk knepen de meeste gemeenten al een oogje dicht waar het het overnachten op volkstuincomplexen betrof. Voor vele leden was de zomer op de tuin de manier waarop men vakantie vierde.

In 1983 veranderde het ruimtelijk beleid van het Rijk: steden moesten mogelijkheden voor nieuwbouw gaan zoeken in de stad zelf. De kern van de stad moest zo intensief mogelijk gebruikt worden. Volkstuinverenigingen die zich nog hadden weten te handhaven in de stad zelf, konden daardoor in de verdrukking komen. Dat begon pas echt te spelen vanaf het begin van de jaren negentig: de AVVN (inmiddels geprofessionaliseerd en gegroeid tot 25.500 leden) ondersteunde verenigingen in vaak langdurige procedures om verplaatsing te voorkomen, dan wel een geschikt nieuw terrein te vinden. Dat laatste leverde nogal eens problemen op omdat veel gemeenten hun grenzen hadden bereikt: in zo'n geval was er gewoon geen

grond meer beschikbaar voor een nieuw complex.

Om de positie van volkstuincomplexen in de stad verder te beschermen ging de AVVN meer de nadruk leggen op het openstellen van de complexen voor buurtbewoners. Dat was al een doelstelling sinds 1935, maar die werd nu met meer kracht nagestreefd. Ook de lobby richting landelijke politiek ging een onderdeel vormen van het beleid.

Aan het eind van de jaren tachtig ging de AVVN ook in de voorlichting meer aandacht schenken aan natuurlijk tuinieren (zonder gif en kunstmest). Dat werd met het milieukaderplan *Op Grond van Morgen* (1992) onderdeel van het beleid. Het in dat plan aangekondigde 'Keurmerk Natuurlijk Tuinieren' werd in 1996 daadwerkelijk ingevoerd.

In 2006 hadden 27 van de 215 bij de AVVN aangesloten verenigingen één of meer stippen op hun lieveheerbeestje, het

symbool van de keuring. In 2012 waren dat er 29, waarvan 12 met het maximum van 4 stippen.

De achtergrond van volkstuingebruikers veranderde aan het eind van de twintigste eeuw. Het arbeiderskarakter verdween langzaam maar zeker: mensen met een andere achtergrond en meer geld kochten huisjes om het leven in de stad te ontvluchten. Vrouwen, alleenstaanden en jonge gezinnen vormen begin 21e eeuw een steeds groter deel van de volkstuinbevolking. De wat meer bemiddelde nieuwe leden investeren flink in hun tuinhuisje, waardoor de toegang voor nieuwe leden bemoeilijkt wordt. Niet elke starter heeft

5.000 (of meer) op de plank liggen voor de aanschaf van een volkstuin met huisje.

Internationale geschiedenis van volkstuinten

Uiteraard zijn volkstuinten niet beperkt tot Nederland. In Engeland was al sinds de middeleeuwen sprake van de verhuur van tuinen ('allotments') aan de rand van steden. Dat was overigens niet alleen voor arme mensen: vanaf de 18e eeuw bestonden de zogenaamde 'Guinea gardens', 2 à 3 are tuin voor een guinea (£ 1,05) per jaar: een dergelijk bedrag was alleen door de middenklasse op te brengen. In Warwick en Sheffield had men 'urban allotment gardens' (stadstuinen), waar mensen bloemen, kruiden en luxe groenten verbouwden en 's zomers hun vrije tijd doorbrachten. In 1780 kwamen ook in Engeland

tuinen ter beschikking voor arme mensen. Dat gebeurde met name op het platteland, waar de bevolking sneller groeide dan de productie van voedingsmiddelen. Vanaf 1830, toen er voedselrellen uitbraken, nam de hoeveelheid volkstuinten fors toe. Van 1845 tot aan de Eerste Wereldoorlog was er sprake van gestage groei. In 1873 waren er 242.000 percelen; in 1914 600.000. Met behulp van wetgeving werden gemeentelijke en private gronden verkaveld om aan de aanhoudende vraag naar volkstuinten te kunnen voldoen. Ook in Engeland ging de verschuiving naar de steden gepaard met verkleining van de percelen.

In Duitsland was huisarts en pedagoog Daniel Gottlieb Schreber (1808-1861) de grote voortrekker bij de ontwikkeling van volkstuinten (eerst 'Armengärten' genoemd, later: 'Schrebergärten'). Net als bij 't Nut ging het hem om volksopvoeding. Hij stelde echter de jeugd centraal en combineerde daarom groentetuinen met speeltuinen. Die gedachte werd uitgedragen en gerealiseerd door industriëlen, mijndirecties en arbeidersverenigingen. Men wilde arme mensen de mogelijkheid geven zelf voedsel te produceren en daarbij ook nog een leuke vrijetijdsbesteding bieden. Om de armoede te bestrijden werden in Duitsland overigens al in de jaren twintig en dertig van de 19e eeuw onder andere door de steden Kiel, Berlijn, Leipzig en Frankfurt, tuinen beschikbaar gesteld voor de verbouw van aardappelen en grove groenten. Om een idee te geven

van de huidige omvang van de volkstuintbeweging in Duitsland: in 2000 hadden in Berlijn 80.000 mensen een volkstuintje en was er een wachtlijst van 16.000 personen. In Frankrijk was de katholieke kerk actief op het gebied van volkstuinten. Met name in Noord-Frankrijk waren kerk en kloosters bezig arme parochianen door het verpachten van tuingrond ('Coins de Terre', later: 'Jardins Ouvriers') de mogelijkheid te geven zelf vers voedsel te produceren en op die manier enige bestaanszekerheid te hebben. Dat gebeurde ook om de vraag naar kerkelijke liefdadigheid te verminderen.

In 1896 was in België de 'Ligue du Coin de Terre et du Foyer' opgericht (in Vlaanderen heette die het 'Werk van den Akker en den Haard'). Die zou uitgroeien tot de in 1926 opgerichte en nog steeds bestaande internationale volkstuintorganisatie 'Office International du Coin de Terre et des Jardins Familiaux', waar ook de AVVN bij aangesloten is.

Vanaf 1903 waren er internationale congressen. De algemeen secretaris van Het Nut van het Algemeen, de heer J. Bruinwold Riedel, bezocht het eerste congres in 1903 en was dolenthousiast. Hij sprak van de verbreiding van 'arbeiderstuinten' van Detroit tot Königsberg en van Stockholm tot Rome. Pikant puntje op het eerste congres was het werken op zondag. Aan de voorzitterstafel zaten vier geestelijken in vol ornaat, en vanuit de zaal werd betoogd dat er ook op zondag in de tuin

moest kunnen worden gewerkt. Nogal logisch in een tijd dat de achturige werkdag en de vijfdaagse werkweek nog niet bestonden. Na veel heen-en-weer kwamen tot een compromis: de kerk mocht niet verwaarloosd worden vanwege de tuin, maar de tuin nog veel minder vanwege de kerk. Men moest dus wel naar de kerk, maar werken in de tuin op zondag zou worden toegestaan.

In de Verenigde Staten werd het initiatief tot het oprichten van volkstuinten genomen door burgemeester Pingree van Detroit (Michigan). Vanaf 1894 verhuurde deze stad 'potato patch gardens' aan zo'n duizend gezinnen van mensen zonder werk. Al snel volgden talloze Amerikaanse steden dat voorbeeld. Met de groeiende kloof tussen arm en rijk, en het verlangen zelf groenten te verbouwen, is de volkstuintbeweging de laatste jaren in de VS aan een nieuwe opmars begonnen.

Volkstuinders werden met vele regels en verboden geconfronteerd: niet onderverhuren, geen ander gereedschap gebruiken dan de spade, geen tarwe verbouwen, geen bloemen telen, geen monocultuur (bijvoorbeeld aardappelen), geen vee, de opbrengst niet verkopen, niet vloeken, en geen dronkenschap. Aan de andere kant waren er regels voor wat de huurder wel moest doen: dat ging van het goed onderhouden van het perceel, onkruid wieden, bemesten, een varken houden en de mis bezoeken, tot aan jaarlijks een bedrag op

een spaarbankboekje storten en de kinderen naar school laten gaan.

In het grootste deel van de wereld hebben volkstuinen geen andere taak dan mensen van voedsel te voorzien. Alleen in West-Europa werd het idee van 'culturele verheffing' naadloos met het opzetten van volkstuincomplexen verbonden. Ook alleen in West-Europa ontstonden nationale bonden van volkstuinorganisaties met politieke achtergronden. In België oefende de katholieke kerk sterke invloed uit via

de 'Ligue du Coin de Terre': in de strijd tegen het opkomende socialisme hoopen katholieke geestelijken dat volkstuinen een effectief middel zouden zijn om de armoede te bestrijden. De socialisten van hun kant zagen in de volkstuinen een alternatief voor de bedompte woningen waar de mensen in de steden in woonden. Voor de volkstuinders zelf was dat alles wat minder belangrijk: zij wilden gewoon een tuintje om groenten te verbouwen en wat bij te komen van de dagelijkse arbeid.

Tuintips

Lok dieren naar je tuin

- Vogels mogen het hele jaar bijgevoerd worden. In de herfst en winter vetbollen en pinda's. Kaas, brood, strooivoer en fruit lusten ze altijd wel. Hang een 'birdfeeder' op (en vul hem regelmatig).
 - Vogels lok je in je tuin met een paar goede struiken voor beschutting en nestbouw.
 - Vogels, vooral vinken, eten in de winter graag pindakaas. Gewoon op een boomstam smeren.
- Ook in de winter hebben vogels water nodig, een beetje suiker erin voorkomt bevriezen. Leg grofmazig gaas op het bakje om te voorkomen dat vogels in het drinkwater gaan badderen en vervolgens bevriezen.
- Herfstblad op een hoop, eventueel bijeen gehouden door gaas of hout, is een prima overwinteringsplek voor egels.
 - Doorgeschoten prei en kogeldistel trekken bijen aan.
 - Vlinders lok je in je tuin met Verbena bonariënsis, leverkruid, schurftkruid, hemelsleutel, kattenkruid en natuurlijk de vlinderstruik.

Grote grasveld 2011

Grote grasveld 2007

Jan Evert Scholten
(1849-1918)

2. Volkstuinen in Groningen

De grootindustrieel Jan Evert Scholten (1849-1918) was een van de eersten die zich in Groningen inzetten voor meer grootschalige natuur in de stad. Via de door hem opgezette ‘Centrale Vereniging ter bevordering van de bloei der Stad Groningen’ (‘De Centrale’) en in samenwerking met Ir. J.A. Mulock Houwer (1857 - 1933), toenmalig directeur van Gemeentewerken, pleitte hij voor de aanleg van een stadspark, waar mensen van alle rangen en standen elkaar zouden kunnen ontmoeten. Niet alleen bij wandelingen, maar ook bij tentoonstellingen, sportevenementen en volksfeesten. Volkstuinen moesten wat Scholten betrof deel uitmaken van dat park.

Scholten en Mulock Houwer richtten in 1909, als onderdeel van De Centrale, de ‘Vereniging Stadspark’ op, die landschapsarchitect Leonard Springer opdracht gaf voor het ontwerp van een park. De vereniging zorgde door het werven

van geldschietters ook voor de financiering van het plan, dat grotendeels uitgevoerd werd door niet-georganiseerde werklozen. In eerste opzet waren in het stadspark ook volkstuinen opgenomen. Scholten had namelijk in andere steden gezien dat deze voor arbeiders een gezonde en goedkope vrijetijdsbesteding vormden, die hen ook van de drank afhield. Uiteindelijk bleek in 1912 dat zijn medebestuurders in Vereniging Stadspark de volkstuinen toch niet in het park vonden passen. Men was van mening dat een ontspannende wandeling van de burger niet te verenigen was met een volkstuincomplex waar arbeiders groenten verbouwden.

Noodgedwongen richtte Scholten daarop het Comité voor Volkstuinen te Groningen op, dat meerdere volkstuincomplexen in de stad Groningen wilde aanleggen. In het Comité had ook de opzichter van het stadspark, de heer J. Hutter, zitting. Het Comité had tot doel “daarvoor in

aanmerking komende personen, inrichtingen en verenigingen een of meerdere tuintjes in huur af te staan, dienende tot nut en genoegen. (...) Als huurders kunnen in aanmerking komen zij, die zelf geen tuin bezitten of in gebruik hebben en lust gevoelen om een tuintje te bewerken, beplanten, bezaaien en te onderhouden. Het oog is hier vooral gevestigd op: ambachtslieden, werklieden, post- en spoorwegpersoneel, onderwijzers, kantoorpersoneel, kleine renteniers, kleine neringdoenden enz. Ook dames, alsmede leerlingen van te Groningen gevestigde inrichtingen van onderwijs, komen in aanmerking."

Mensen die in aanmerking wilden komen voor een tuintje moesten zich voor de dag van de verloting (23 november 1912) melden op het kantoor van Scholtens suikerfabriek aan de Turfsingel of op de morgen van de verloting in het Concerthuis. Daar werden om tien uur de honderd tuinen verloot.

De mensen die het gelukt was een tuin te bemachtigen konden vervolgens van december tot en met februari in de 'School voor Handenarbeid' aan de Walstraat lessen krijgen over het opzetten en onderhouden van een tuin. J. Bolhuis, chef van de proeftuin te Groningen, verzorgde die lessen, waarin de volgende onderwerpen aan de orde kwamen: de indeling van de tuin, bewerking van de grond, bemesting, beplanting, groentegewassen en de mogelijkheden van voor- en nateelt. Men kon er ook het nodige over vruchten, rozen,

„De Centrale.”
 Vereeniging tot bevordering van den
 bloei van Groningen.

„VOLKSTUINEN.”

AANGIFTE, vóór of op 22 Nov. a.s., bij
 den heer PFEIFFER, kantoor Suikerfabriek, of op
 23 Nov. a.s., van 's morgens 9-10 uur, in het
 Concerthuis, waar om 10 uur de loting zal plaats
 vinden.

Hoofbestuur:
J. E. SCHOLTEN, voorzitter.
Dr. J. A. SCHUTTER, secretaris.

GRONINGEN, 20 November 1913

— Zij, die zich aangegeven hebben, worden
 beleefd verzocht tegenwoordig te zijn, omdat on-
 middellijk na de loting, over het onderricht in de
 bewerking van de tuintjes zal worden gesproken.

bloemen en bladheesters leren. Scholten liet de lessen op vrijdag- en zaterdagavond geven. Op die manier hoopte hij te voorkomen dat de mensen hun op een van die dagen ontvangen weekloon naar de kroeg zouden brengen. Het resultaat van dit alles was de oprichting van de eerste Groninger volkstuinvereniging 'Tuinwijck' op 19 februari 1913 in het Concerthuis aan de Poelestraat te Groningen.

Dit eerste succes was voor Scholten geen reden om zijn plan voor een volkstuincomplex in het Stadspark op te geven. Hij paste het idee enigszins aan en kwam in 1916 met het voorstel om aan de rand van het Stadspark volkstuinen aan te leggen. Het stadsbestuur werd gevraagd tegen betaling van erfpacht een stuk grond ten noorden van het stadspark aan De Centrale te verhuren, die het dan ter beschikking zou stellen aan de gegoede burgerij. De gemeente was tegen een erfpachtconstructie, maar wilde de grond wel gewoon verhuren. Uiteindelijk ging het plan niet door omdat de Eerste Wereldoorlog uitbrak en de gemeente de grond als

Comité voor Volkstuinen te Groningen.

REGLEMENT, volgens hetwelk door het Comité voor Volkstuinen te Groningen op „Tuinwijck” tuinen in huur worden gegeven en waaraan de huurders onderworpen zijn.

landbouwgrond wilde blijven gebruiken.

In 1918 werden gemeenten door het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel aangespoord om te zorgen voor meer volkstuinen. Met de Scheurwet in de hand mochten ze grasland omzetten in tuingrond. In Groningen kwamen die extra volkstuinen maar matig van de grond. Alleen aan de rand van het Stadspark, aan de Winsummerstraatweg en aan de Koreweg werd landbouwgrond gescheurd en als volkstuin ter beschikking gesteld. Plannen om meer grond te scheuren liepen vast op tegenwerking door de Provincie en de overtuiging van het gemeentebestuur dat het scheuren van meer weilanden de melkproductie in gevaar zou brengen. Mooi detail is dat in Groningen de tuintjes niet groter waren dan 1,5 are (150 m²), hoewel het Ministerie 2 tot 3 are had voorgesteld. Wethouder H.J. Sissingh was bang dat zo'n grote tuin zou leiden tot zwarte handel in aardappelen.

In 1918 waren alle percelen grond die de gemeente Groningen voor volkstuinen beschikbaar stelde in handen van de Bond van Orde door Hervorming. Deze was het restant van de naar aanleiding van het landarbeidersoproer in het Oldambt in

1893 opgerichte landelijke Partij van de Orde. Die partij bleef als Bond uiteindelijk alleen in de stad Groningen bestaan. Doel van de organisatie was door particulier initiatief “het lot van de maatschappelijke onderklasse te verbeteren en zodoende de socialisten de wind uit de zeilen te nemen.” Dat doel wilde men bereiken door middel van leningen, voedselhulp en het verhuren van volkstuinen. Bij dat laatste ging het altijd om groentetuinen. In 1926 beheerde de Bond 800 volkstuintjes, o.a. aan het Eemskanaal, het Hoendiep, de Hoornschedijk, de Winsummerstraatweg en in het Stadspark.

In 1937 werd in Groningen de Bond van Volkstuinders (als onderdeel van de AVVN) opgericht omdat 61 huurders van de volkstuinen in het Stadspark zeer ontevreden waren over het aanzicht en onderhoud van hun terrein. Zij hadden tijdens een bezoek aan Amsterdam, waar niet de Bond van Orde door Hervorming maar de Bond van Volkstuinders de scepter zwaaide, mooie, grote volkstuincomplexen gezien en wilden dat ook in Groningen. Begin 1938 kwam J.H.H. Piccardt namens de Bond van Volkstuinders bij de gemeente met het verzoek gemeentegrond te

mogen pachten aan de rand van het Stadspark voor een periode van 10 tot 15 jaar. Het complex zou moeten bestaan uit tuinen van maximaal 5 are, die gratis aan 400 gezinnen ter beschikking zouden worden gesteld. Slechts een deel van de tuin mocht gebruikt worden als groentetuin; de rest moest er gewoon mooi uitzien. Verder wilde de Bond nog een verenigingsgebouw en opslagruimte voor gereedschap, zaaigoed en mest.

De gemeente Groningen stelde zich welwillend op en was bereid het terrein te laten aanleggen als werkverschaffingsproject. De directeur van Gemeentewerken en een deel van de Commissie van Openbare Werken en Brandwezen vreesden echter dat het streven naar een mooie tuin ertoe zou leiden dat ook beter bemiddelden een volkstuin zouden willen hebben en dat achtte men ongewenst. Volkstuinen moesten voorbehouden blijven aan de minst draagkrachtigen. In juni 1939 wist men toch tot overeenstemming te komen, maar door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werd het hele project pas in de jaren vijftig daadwerkelijk gerealiseerd, en wel als 'Piccardthof'.

Hoeveel volkstuinen er waren in Groningen is tot 1938 onduidelijk. De plannen van de Bond voor Volkstuinders leidden tot een eerste inventarisatie: van de in totaal 34 ha volkstuingrond was 70% (24 ha) in bezit van de gemeente. De rest (10 ha) was grotendeels in handen van rijwielabriek Fongers en van de familie Scholten

(volkstuinvereniging Tuinwijk).

Tijdens de Tweede Wereldoorlog wilde de bezetter dat voor volkstuinen geschikte percelen (parken, plantsoenen en stukken grond langs wegen en kanalen) als volkstuin beschikbaar kwamen. De gemeente liet na onderzoek aan de rijksoverheid weten dat bijna alle voor dit doel geschikte grond al als volkstuin in gebruik was. Alleen de sportvelden in het Stadspark zouden ter beschikking kunnen worden gesteld, maar dat achtte men ongewenst. Over een aantal gebieden werd getwijfeld (Noorderplantsoen, de singels rond het Emmaplein, bouwterreinen langs de Gorechtkade en percelen in het Oosterpark); de gemeenteraad gaf de Nederlandse Heidemaatschappij de opdracht deze gebieden nader te onderzoeken. Resultaat was dat het terrein langs de Gorechtkade in 1942 als volkstuingrond in gebruik werd genomen door Woningbouwvereniging 'Groningen'. Aan de Klaprooslaan in het Oosterpark werd 2000 m² volkstuin aangelegd, en ook elders kwamen kleine percelen beschikbaar voor de verbouw van groenten en aardappelen. Die waren in beheer bij diverse woningbouwverenigingen. Het areaal volkstuinen groeide in 1942 door dit alles van 46 naar 64 ha. Hoewel vanaf dat jaar de Bond van Volkstuinders (als onderdeel van de AVVN) verantwoordelijk was voor de exploitatie van volkstuinen, bleef de Bond van Orde in Groningen een belangrijke rol spelen als beheerder van volkstuincomplexen.

In 1944 was het aanbod aan volkstuinen in Groningen groter dan de vraag. Dat was het gevolg van het feit dat veel mannen in Duitsland tewerkgesteld waren, en van de algemene verwachting dat het spoedig vrede zou zijn. Drie tuincomplexen werden gesloten omdat de tuinen verlaten waren of er verwaarloosd bij lagen.

Direct na de oorlog liet de Bond van Volkstuinders aan het gemeentebestuur

weten te streven naar drie permanente complexen in de stad. De tuinen daar zouden vooral een recreatief karakter moeten hebben. Dat werd uiteindelijk de grote lijn, want in Groningen zijn sinds de jaren vijftig drie grote volkstuinverenigingen: Piccardthof, Stadspark en Tuinwijck. Daarnaast zijn er nog een flink aantal kleinere complexen waar tuinders overwegend groenten verbouwen.

1. Piccardthof
2. Tuinwijck
3. Stadspark
4. Damsterloo duivensport
5. L. Oosterwoud
6. Vinkhuizen
7. Diverdoatie
- 7a. K. de Vriezestraat
8. Biologische tuinvereniging Groningen
- 8b. Stadhouderslaan

- 8c. Esserweg
- 8d. Beijum
- 8e. Oostelijke ringweg
9. De drie wijken
- 9a. Fossemahoord
- 9b. Boterdiep
- 9c. Oosterhogebrug
10. Het Noorden
11. Kooiweg

Tuintips

Compost

- Een grofmazige metalen fietsmand is een goede compostzeef. Wil je het fijner, gebruik dan een plastic krat, zoals die in tuincentra gebruikt worden.
- Voor een snelle omzetting in je composthoop voeg je een blokje gist toe, gemengd met een pond suiker en warm water.
- Is er een koffieapparaat op je werk? Doe de zakken koffiedik in je composthoop. Veel wormen zullen die hoop dan gauw omzetten in humus.
 - Nooit zieke bladeren, onkruidzaden of zevenbladwortels op de composthoop gooien.

Vijver

- Zorg altijd voor wat water in de tuin: drinkbakje, teiltje, vijvertje. Om het water heen is altijd leven.
- Heb je loofbomen in de buurt van je vijver, span er dan tegen de herfstbladeren een groot net overheen. Kleine vijvers kunnen afgedekt worden met een oude hordeur.
- Bij de herfstschoonmaak van de vijver ook een deel van het water verversen.
- Laat vijverplanten bij het uitdunnen nog een tijdje op de rand liggen. Zo kunnen eventueel aanwezige dieren weer terug kruipen in het water.
- Voeg in het voorjaar flink wat maërl (zeealgenkalk) aan het vijverwater toe en het water blijft het hele jaar helder. De dosering staat op de verpakking.
- Groen water in de vijver ontstaat door overbemesting. Vul een panty met stro en hang die in het water. Dat wordt na verloop van tijd helder omdat voor de afbraak van het stro veel stikstof wordt gebruikt.

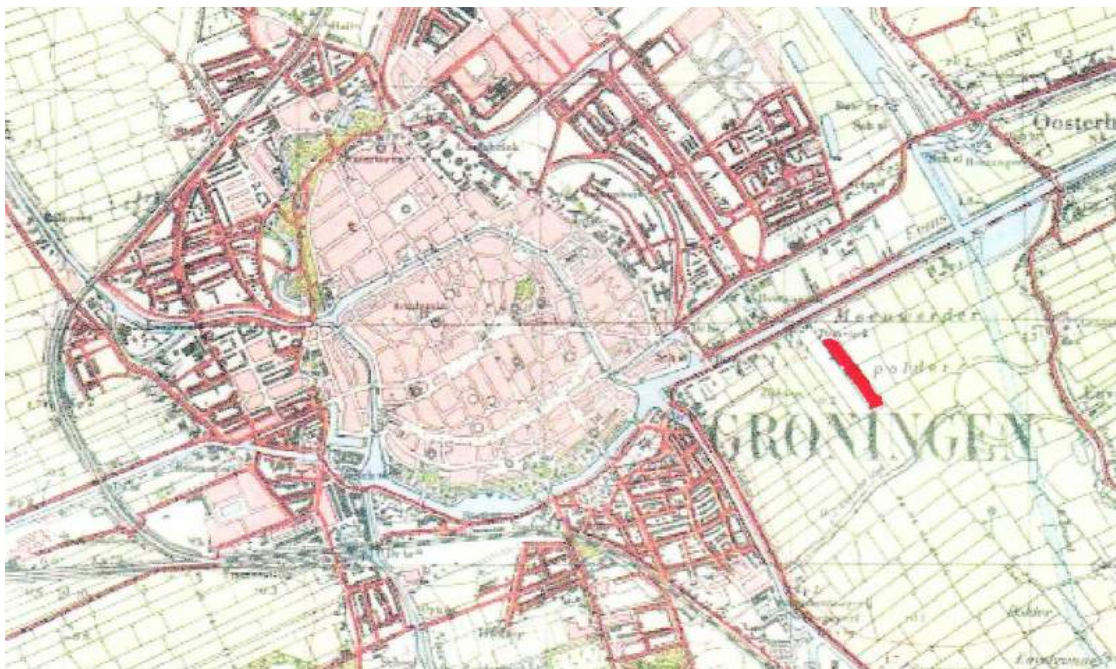

Welkom op het oude Tuinwijk

Oudst bekende foto van Tuinwijk: ongeveer 1918

Plattegrond van Groningen met in rood de plaats van het oude Tuinwijk

3. *Het oude Tuinwijk*

Na de oprichting in 1913 stond Tuinwijk korte tijd onder het bestuur van J.E. Scholten en zijn medewerkers, maar na een paar jaar koos de vereniging haar eigen bestuur. Het hoofdbestuur bleef in handen van het Comité voor Volkstuinen.

J.A. Scholten stelde uit eigen bezit aan de vereniging 1,5 ha grond aan de noordzijde van de voormalige Grote Meeuwerdepolder aan het Eemskanaal (ongeveer waar nu de brandweerkazerne is) beschikbaar. Je kon er vanaf de rand van de bebouwde kom lopend in een kwartier komen, over een weggetje langs de zuidkant van het kanaal. Deze weg is later grotendeels afgesloten, maar aan het begin staan nog altijd de herenhuizen die er toen ook al stonden. Tuinwijk bestond uit een smal en laaggelegen perceel groenland met een ondergrond van klei, waardoor de afwatering slecht was.

Door ophoging, ontwatering, diep spitten

en het toevoegen van schuimaarde (een bijproduct van de suikerindustrie waarin zich kalk, organische stoffen en stikstof bevinden) en sintels (de onverbrande resten van kolen uit de kachels) werd de kwaliteit van de grond verbeterd.

Voor de ophoging van het perceel werden vele karrenvrachten grond van Scholtens suikerfabriek naar het terrein gebracht. Het vervoer werd geregeld door het werkmennersbedrijf van H. Hoiting. Dat zorgde er ook voor dat op het terrein van Tuinwijk spoorrails en daarop rijdende lorries aanwezig waren om ter plekke het materiaal makkelijker te kunnen vervoeren. Zand en sintels voor de paden werden met schepen aangevoerd en met lorries over het terrein verspreid.

Net als bij de aanleg van het Stadspark werden ook hier werklozen ingezet om de plannen te realiseren. J. Hutter was, net als bij de aanleg van het Stadspark, opzichter. Hij heeft vastgelegd wat er allemaal aan

materiaal en werk werd verzet.

- 32 vrachten materiaal en 16 vrachten spoorrails en lorries vervoerd
- 7485 m² diep gespit en 583 m² normaal gespit
- 792 m³ grond uitgegraven voor de aanleg van een vijver.

De uiteindelijke kosten bedroegen bijna f 8500 (f 7392 voor de grond en f 1098 voor lonen).

Het terrein had een langgerekte vorm met een hoofdpad waarlangs links en rechts twee tuinen lagen. De achterliggende tuinen konden bereikt worden via de zijpaden. Aan het einde van het complex lag

de vijver. Voor de kinderen was er een speeltuin aangelegd. Het hele terrein werd begrensd door water en was bereikbaar via een bruggetje.

In totaal waren er honderd percelen van 100 m². Een tuin kostte per jaar f 5,- te betalen in maximaal vier termijnen. Het complex was het hele jaar geopend, met vaste openings- en sluitingstijden afhankelijk van het seizoen. Het was expliciet verboden er de nacht door te brengen.

De op het terrein woonachtige portier kreeg gratis een tuin tot zijn beschikking. Omdat er een wachtlijst van 80 personen was, werd in 1915 besloten achter de

ver nog eens 80 tuinen aan te leggen in rijen van vier. Aan het begin van het voorjaar van 1916 bestond het complex uit 180 tuinen. Achter op het terrein stond een kopie van Scholtens theehuisje aan de Hereweg. Die was gebouwd door leerlingen van een ambachtsschool.

Na de oplevering van het terrein verzocht de Centrale het gemeentebestuur zorg te dragen voor de aanleg van een waterleiding naar en op het terrein. Na uitgebreide discussie waren de Groninger stadsbestuurders bereid tot op het terrein een leiding aan te leggen, maar de huisjes zelf kregen geen water. Men vreesde dat dan vooral de planten besproeid zouden gaan

worden. De waterleiding eindigde dus bij de portiersloge en de leden konden voor 15 cent per m³ (of 2 cent per emmer) bij de portier water halen.

In 1917 werd Tuinwijk een vereniging met rechtspersoonlijkheid en een jaar later koninklijk goedgekeurd.

In september 1918 overleed J.E. Scholten. Hij werd door de vereniging herdacht. De band met de familie Scholten werd niet losgelaten: de vereniging bleef de grond tegen een buitengewoon laag tarief huren. In 1919 liet het Comité voor Volkstuinen Tuinwijk los en werd het dagelijks bestuur volledig verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de vereniging.

Het Eemskanaal met rechts in de
verte het oude Tuinwijk

Het centrale pad met kasstanje

Rondwandeling door het oude Tuinwijk

We gaan even terug in de tijd, naar Tuinwijk, dat sinds 1913 aan Eemskanaal zuidzijde ligt.

Vanuit de stad, laten we zeggen vanaf de Petrus Campersingel, is het een korte wandeling erheen... We steken eerst het bruggetje over het Damsterdiep over en lopen dan zuidwaarts langs de Damstersingel. Het is een mooie laan, met veel bomen rechts van ons, waarachter de sluiswachterswoning staat met de ernaast gelegen Oosterhavensluis, die het Damsterdiep met het Eemskanaal verbindt. Vervolgens steken we het Eemskanaal over via 'Brug 1', die ons brengt naar de Oosterhaven zuidzijde. Vanaf de brug kunnen we Tuinwijk links al zien liggen, als een strook opgaand groen temidden van grasland. We slaan nu linksaf en volgen het dijkweggetje langs de kant van het Eemskanaal. Hier liggen allerlei vrachtschepen, veel ervan nog met zeilmasten. Rechts van ons passeren we de grote houtstek van Houthandel Kunst met een hoge fabrieksschoorsteen op een van de bedrijfsgebouwen. Dan volgen wat percelen open land en een rommelige strook grond met wat schuren erop. Tuinwijk, omzoomd door bomen en ruim een halve kilometer lang, is een groen baken in de wijde omtrek - voorbij Tuinwijk zie je enkel weiden, tot aan het Winschoterdiep in de verte. Maar hier daalt een pad schuin van de dijkweg af, dat leidt naar de ingang van Tuinwijk. Het perceel van Tuinwijk is niet breed, misschien 65 meter; in het midden daarvan staat het toegangshek, op een bruggetje over de greppel die het hele terrein omsluit.

Eenmaal door het hek gekomen, staan we in een heel andere wereld, onder een paar forse kastanjabomen. Voor ons strekken zich, langs een eindeloos lange laan, de tuintjes uit. Links van ons is de portiersloge, daarachter wat schuurtjes en een fietsenstalling. Hier is ook het enige toilet van Tuinwijk. Beleefd groeten we de portier in zijn uniform; op zijn pet staat **PORTIER TUINWIJCK**. Rechts is een bloemperk met een vlaggenmast.

Dwars voor ons loopt een pad, de J.E.Scholtenlaan. Deze verbindt de centrale laan met de paden die langs de linker- en rechterzijde van het complex lopen en toegang geven tot de daaraan gelegen tuinen. Het complex is zo vier tuinen breed.

Op de hoek van de eerste tuin rechts voor ons staat een mededelingenbord, waarop met krijt staat geschreven:

Attentie / AS Dinsdagavond 7½ uur komt de werkgroep bijeen voor het onderhoud om de vijver / ieder is welkom / toont uw gemeenschapszin en helpt mee / Het Bestuur en: Bij de portier te koop / planten / Sla, Bieten, Roode en Savoye.

We volgen de centrale laan een eindje. De tuinen zijn 10 x 10 meter groot en vrij open; de omheiningen, ook tussen de tuinen, bestaan meestal uit lage paaltjes met een lat daartussen. De huisjes die op de tuinen staan zijn vaak klein. Hoewel er veel volgens een simpel ontwerp gebouwd zijn, zitten er toch heel fantasievolle tussen, en zelfs een aantal van baksteen. Dat van architect Kazemier heeft zowaar een rieten dak!

Dikwijls staan ze rug-aan-rug met de huisjes die aan de zijpaden liggen. Na twaalf tuinen bereiken we een open plaats in het complex. Zowel links als rechts zijn er speelweiden, met bomen omzoomd. Hier vinden de gezamenlijke evenementen plaats; het jaarlijkse kinderfeest is er een van en wordt altijd groots gevierd.

Hierna passeren we links en rechts nog eens veertien tuintjes. Het is aardig om te zien wat de Tuinwijckers zoal voor ornamenten in hun tuintjes zetten. Je ziet zonnewijzers, vlaggenmasten, tuinvazen, nestkastjes.... als je goed kijkt, vind je vast ook wel ergens een kabouter. Het enige wat hier tussen de bomen door nog aan de buitenwereld herinnert, is de schoorsteen van de fa. Kunst en, aan de overzijde van het Eemskanaal, die van de COVA bandenfabriek.

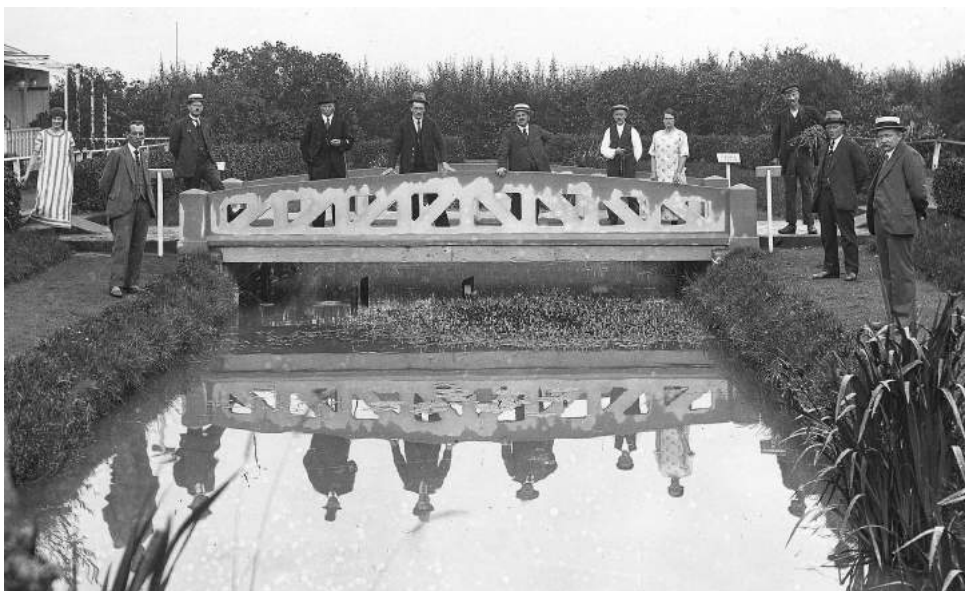
We bereiken nu de vijver, die met zachte dwang en 'gemeenschapszin' moet worden onderhouden. Aanvankelijk vormde deze lange ovale vijver, over de volle breedte van Tuinwijck, de afsluiting van het complex. Maar dat duurde niet lang, want er was zoveel vraag naar tuinen, dat al in 1915 het middenpad verlengd is om achteraan nog eens bijna tachtig tuinen aan te leggen. Er was een sierlijk houten bruggetje over de vijver ontworpen, maar de brug is uiteindelijk in cement uitgevoerd. Daar heeft het Bestuur op geposeerd

Het hoofdpad met links op de foto het mededelingenbord

Tuin met ornamenten

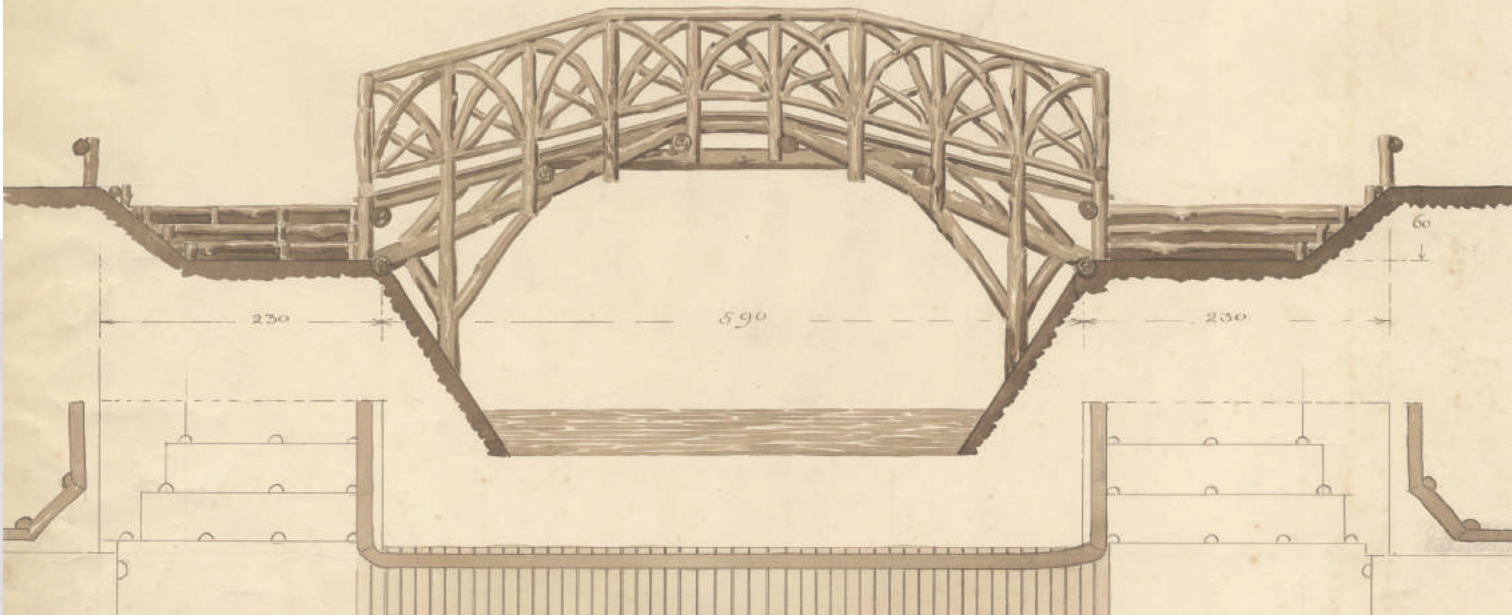
voor een fraaie groepsfoto. Aan weerszijden van de brug staan bordjes waarop iets verboden wordt, waarschijnlijk het beklimmen der leuning, want klauterende kinderen zullen toch maar in het water vallen. Verderop aan de rechterzijde is weer een speelveldje, met wat speeltoestellen en een zitbankje onder lommerrijk geboomte. Over de centrale laan staan hier en daar pergola's: het is de bedoeling dat daar klimplanten op gaan groeien - maar dat gaat nog niet zo hard. Altijd handig voor feestversiering natuurlijk. Je ziet overal nog wel veel groentetuinen, maar het is duidelijk dat steeds meer Tuinwijkers zich aan hun sierplanten wijden en hun tuin vooral recreatief gebruiken.

We naderen het einde van de laan; en kijk, wat heeft deze een interessante afsluiting... al een tijdje wordt onze blik getrokken door een bouwsel dat ons merkwaardig bekend voorkomt. Terwijl we dichterbij komen, beseffen we: dit is een replica van het koepeltje van Scholten naast het Herewegviaduct! Het is gebouwd door leerlingen van een ambachtsschool. Het gebouwtje is niet toegankelijk, en ach, de gordijntjes voor de ramen zijn geschilderd. Wat een charmante herinnering aan de oprichter van dit aards paradijsje.

BRUG OVER DE VIJVER VAN „TUINWIJCK”

. AANZICHT. —

Rondom Tuinwijk zie je hier verder niets dan grasland, met een weidemo-lentje, en in de verte de bomen langs de Groene Dijk.

We lopen een stukje terug, nemen ook een kijkje bij de tuinen aan de smalle zijpaden langs de boomsingels. Intussen worden we gevolgd door een groei-ende kinderschaar; nieuwsgierig en onderling druk speculerend wat wij hier komen doen, totdat de brutaalsten het ons durven vragen. Wat zullen we ze vertellen?

Uiteindelijk bereiken we weer de grote kastanjes bij de poort. We kijken nog een keer om ons heen, zwaaien naar de kinderen, en stappen naar bui-ten, het bruggetje over, het paadje op, en zo staan we weer op de dijk langs het Eemskanaal.

Kijk nog eens om: wat een verandering - we zijn terug in de 21e eeuw. Zelfs de dijkweg onder je voeten is weg. Dit is een bouwterrein; verderop aan het water ligt het complex van de brandweer. Ook de drukte van de vrachtsche-pen is verdwenen. Aan de overkant staat nog steeds de schoorsteen van de COVA. Die van de Elevatormaatschappij, even verder, is er niet meer maar de gebouwen nog wel. Het zicht op de stad wordt nu gedomineerd door de Oosterhavenbrug, die 'Brug 1' heeft vervangen en waarvan het razende verkeer tussen Damsterkade en Damstersingel de plaats heeft ingenomen van de schilderachtige sluis. De afrit breekt door tussen de woningen aan de Oosterhaven, en vormt het begin van de Europaweg, waar eerder slechts weiland was. Op de plaats van de firma Kunst staan gloednieuwe woningen met het toepasselijke adres Het Hout.

En daar waar de tuintjes zich naar het zuiden uitstrekten, naast de Ikea, geeft de bomenrij langs de Gunnarydweg ongeveer de positie aan van het sinds een halve eeuw verdwenen Tuinwijk.

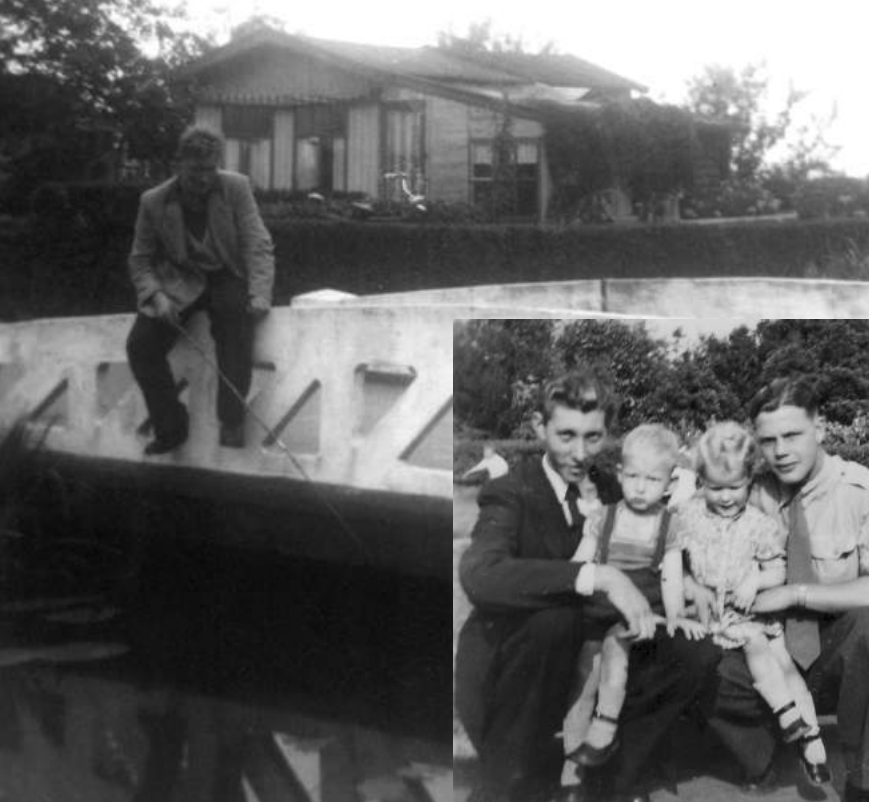

Uitgang jaren vijftig

Het houten bruggetje uit de beginjaren werd later vervangen door deze imposante brug met poort.

Kinderen spelen op de weg voor de ingang

Feestdag

Op Tuinwijck werd (en wordt) jaarlijks een feestdag georganiseerd met feestverlichting, kinderactiviteiten en prijzen voor de mooiste tuin. Het geheel werd opgeluisterd met een concert van de Postharmonie, soms door *DHVVHV* (*Door het Volk, Voor Het Volk*) of de geheelonthoudersmuziekvereniging *Het Veilig Spoor*. Het *Nieuwsblad van het Noorden* van 7 juli deed verslag van die feestdag in 1958.

Tuinwijck jubileerde En vierde genoeglijk feest

Tuinwijck, de volkstuinvereniging, is 45 jaar geleden opgericht op initiatief van de heer J. E. Scholten. Het leven bestond in die tijd voor velen uit werken, eten, slapen en... drinken. Als men de mensen de gelegenheid geeft iets zinvols te doen, wordt dat leven wel menswaardiger, zo dacht de heer Scholten, en het antwoord dacht hij zich in een volkstuinvereniging.

Voor de Tuinwijckers is hun tuintje echt geen vlucht meer voor de drank, wèl een kostelijke liefhebberij, die zij met hun hele hart zijn toegedaan. Als men daarbij bedenkt dat de verhouding tussen de 170 leden van heel prettige aard is, dan valt het niet te verwonderen, dat Tuinwijck van het 45-jarig bestaan een genoeglijk feest heeft gemaakt.

Zaterdagmiddag begon dat feest al met een gekostumeerde optocht voor de kinderen onder de klanken van de Boerenkapel. Er waren nog prijsjes te verdienen ook.

De uitslag hiervan was: Nr. 20 (groentemeisje) Grietje Zuidema; nr. 61 (tuinman), broer Kuipers; nr. 40 en 59 (boeren) Wim en Jan Vos; nr. 55 en 30 (ereboog) Christa Weessies en Janna Steenhuis. Eervolle vermeldingen: 1. (tuinwagen) Hansje Vliegers; 2. (Hawaiiiaanse) Annechien Nolmans.

In de grote tent „op de tuin” was bovendien een fancy-fair en 's avonds het optreden van De Bromtol en het accordeonensemble van de heer Verschoor. Zondags kwamen de kinderen nog eens aan de beurt. H. Dittrich trad voor hen op met zijn accordeon en zijn sprekende pop Johnny. Later

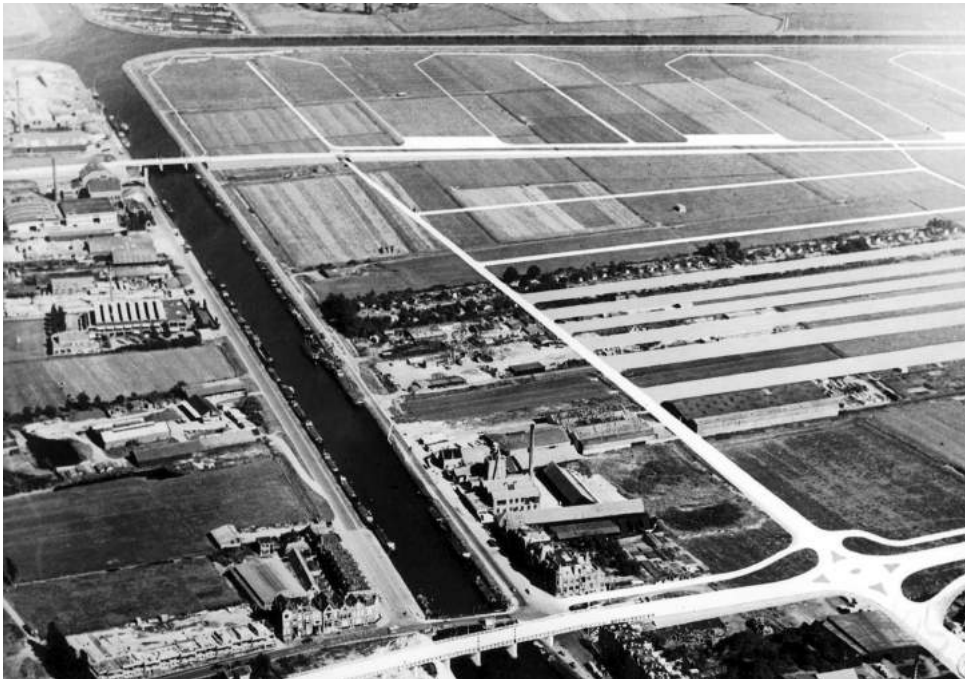
Feestdag 1937

ging de fancy-fair weer open en 's avonds gaf Ons Ideaal een concert. Toen het duister begon te worden, werd Tuinwijck nóg sprookjesachtiger, want lampions lichtten en spiegelden zich ijdel in het water van de prachtige vijver. Tuinwijck heeft degenen die langer dan veertig jaar op de tuin geweest zijn tot ere-lid gemaakt en dat houdt in dat zij voor altijd kosteloos op hun tuintje mogen blijven. Deze gewaardeerde leden zijn S. Koekkoek, A. Kamphuis, P. van Nief, J. Seiverling, G. Zuidema, R. Nieveen, M. Leutscher, R. Kampherbeek, mevrouw A. Scheltens-Mulder en G.A. F. Assink.

De oprichter is geëerd door de hoofdlaan naar hem te noemen. Naar twee leden, die veel voor Tuinwijck hebben gedaan, heten de andere lanen nu D. Albedalaan en J. Seiverlinglaan.

Er bestaat een kans dat het gouden jubileum niet meer aan het Eemskanaal, maar op een terrein in de buurt van de Electrische Centrale wordt gevierd. Het huidige terrein ligt namelijk in het uitbreidingsplan Eemskanaal.

Een fotomontage van het uitbreidingsplan Eemskanaal met daarin geprojecteerde nieuwe wegen. Tuinwijck duidelijk herkenbaar in het midden van de foto.

Tuintips

Verzorging I

- Goed gereedschap is het halve werk.
- Herfstbladeren mogen in de tuin overal blijven liggen (ze geven schuilplaatsen aan insecten en andere kleine dieren) behalve op het gazon.
- Uitgebloeide rozen terugsnoeien tot op een volledig vijftalig blad.
- In plaats van omspitten kan de grond wikkend met de greep belucht worden. Werkt ook bij het gazon.
- Asperges en rabarber niet meer na 24 juni oogsten.
- Het gazon nooit meer dan met 1/3 inkorten. Wil je het gras dus 4 cm hoog hebben, dan pas maaien wanneer het gras 6 cm lang is.
 - Bananenschillen vormen goede rozenmest want ze voegen kalium en magnesium toe.
- Voor gedoseerd zaaien van gras (of strooien van kalk e.d.) zet je twee grote plastic bloempotten in elkaar en schuift ze zo dat de combinatie van gaten in de bodems de juiste grootte hebben. Door te schudden boven de grond verspreidt het zaad zich mooi gelijkmatig.
- Bonen kunt je thuis voorzaaien in lege wc-papierrollen. Als de plantjes groot genoeg zijn zet je ze met rol en al in de tuin, de lange wortels zullen niet beschadigen.
 - Een of meer regentonnen in de tuin en je hebt steeds gietwater op de juiste temperatuur.
- Tuincyclamen (*Cyclamen neapolitanum* en *Cyclamen coum*) doen het goed onder bomen waar verder niets groeien wil.
 - Praat met je planten.
- Vlinderstruiken bloeien beter wanneer ze met suikerwater begoten worden.

- Beter een keer goed geschoffeld dan drie keer slecht gegoten.
- Wil je voor je zaadjes een beetje meer bodemwarmte, dan zet je de zaadschalen op pootjes in een grote bak en legt er kleine kerstboomlampjes onder. Die geven voldoende warmte.
- Tegen het dichtslaan van het gazon helpt 1 kop afwasmiddel op 40 l. water. De beste verdeling krijg je door te spuiten of met een gieter met fijne broes.
- Wanneer het gazon steeds dunner wordt helpt verticuteren in het voorjaar en vervolgens bestrooien met een mengsel van compost en graszaad. Goed inwateren.
- Grote potten voor het beplanten vullen met stukken piepschuim, slechts de bovenste helft vullen met potgrond. Dit scheelt in geld en gewicht.
- Wil je planten in potten wat minder vaak water geven, dan kun je de potgrond mengen met waterhoudende kristallen.
- In april een paar zonnebloempitten in de grond geeft de hele zomer plezier. Bijen zijn ook dol op zonnebloemen.
- Om bij het tuinieren de nagels schoon te houden de nagels over een blok zeep strijken (zodat er zeep onder komt)
 - Bij uitgebloeide tulpen of narcissen alleen de bloem wegsnijden, anders bloeien ze het volgende jaar niet.
- In de winter blad van siergrassen en vuurpijlen samenbinden: dat zorgt ervoor dat er in het hart geen rotting optreedt.

4. Tuinwijk verhuist naar de Helperzoom

Al in 1932 kwam de gemeente met plannen om het Eemskanaal te verbreden waardoor Tuinwijk zou moeten verhuizen, maar het zou nog tot 1951 duren voordat dergelijke plannen een reële bedreiging vormden. Het voorste deel van Tuinwijk zou moeten verdwijnen voor de verbreding van het kanaal. Het bestuur stelde daarop de gemeente voor een stuk grond achter het complex aan Tuinwijk toe te voegen. De gemeente wilde daar niet op ingaan omdat men bezig was met de ontwikkeling van plannen voor een groot industrieterrein aan het Eemskanaal. Na enige jaren werd duidelijk dat de gemeente het hele complex van Tuinwijk nodig had en dat een verhuizing onontkoombaar was.

De gemeente was wel op zoek naar een andere locatie voor Tuinwijk: genoemd werd onder andere de overkant van het Van Starckenborghkanaal. De planning van

de gemeente liet echter nogal te wensen over. Terwijl er nog geen alternatief beschikbaar was, wilde men wel beginnen met de aanleg van het industrieterrein. De zaak kwam in een stroomversnelling en op 1 oktober 1960 moest plotseling het voorste gedeelte van het terrein van Tuinwijk ontruimd zijn. De eigendommen van de vereniging en de inventaris van bestuurskamer en winkel werden opgeslagen in een loods aan het Damsterdiep.

De mensen met een huisje op het voorste gedeelte waren nog bezig met de verplaatsing van hun spullen naar het achterste deel toen de gemeente op 22 februari liet weten dat op 6 maart 1961 het hele complex ontruimd moest zijn: vele leden raakten in paniek omdat ze zo snel nergens heen konden met hun huisje en hun spullen. Men voelde zich in de steek gelaten en vogelvrij. In wanhoop staken sommige leden hun onderkomen in brand.

In het *Nieuwsblad van het Noorden* van 14 maart 1961 verscheen onderstaand verslag van de raadsvergadering over de verhuizing van Tuinwijk.

Industrialisatie dupeert Tuinwijkers

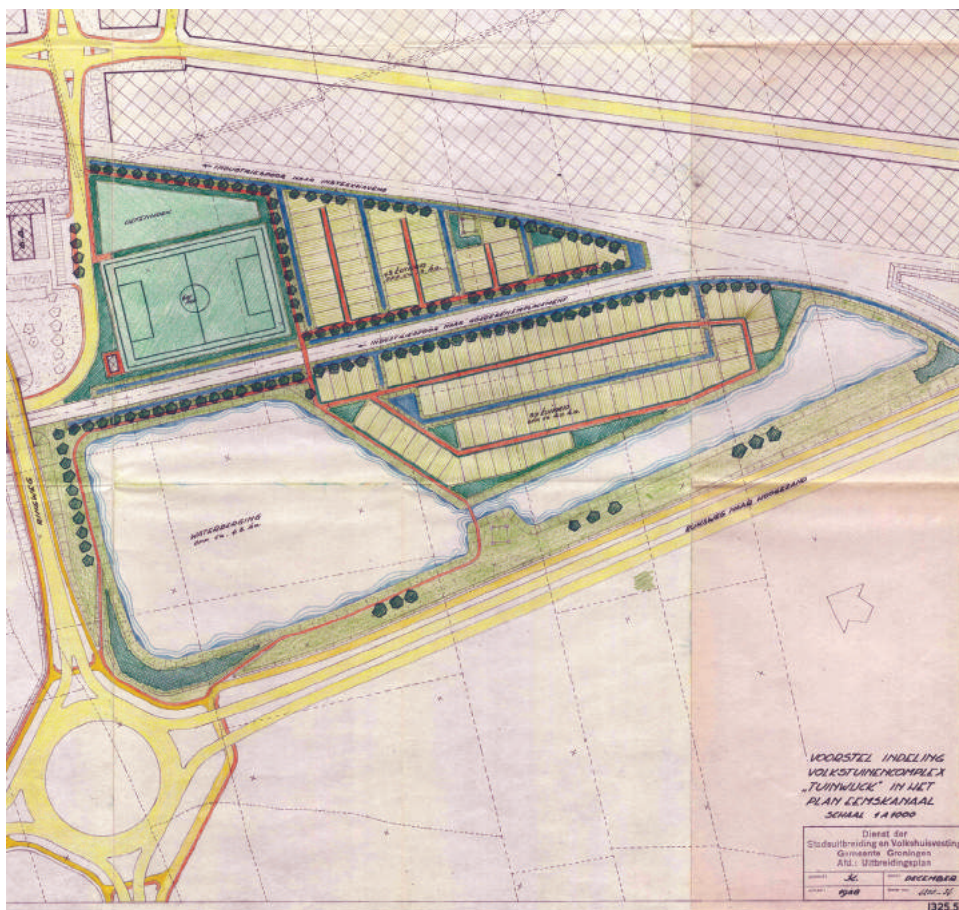
Groninger College van B. en W. zoekt naar compensatie

De gemeenteraad van Groningen heeft gisteravond het volkstuincomplex Tuinwijk aan een beschouwing onderworpen, zulks naar aanleiding van vragen welke daarover door de heer mr. Boersma (P.v.d.A.) waren gesteld. Wethouder HULSMAN (K.V.P.) heeft er aan herinnerd, dat in het oorspronkelijke plan Eemskanaal een groot stuk grond voor compensatie van verdwijnend Tuinwijk bestemd was. Bij nadere bespreking met industrie en de Nederlandse Spoorwegen is dit stuk echter in het gedrang gekomen. Wat het zwaarst was moet ook het zwaarst wegen en de spoorwegen moeten raccordement hebben. Door dit alles moet dus naar een nieuw stuk grond gezocht worden, maar dat is niet zo gemakkelijk. Er moet nu afgewacht worden, totdat ergens grond beschikbaar komt. Het college hoopt binnen afzienbare tijd met een oplossing te kunnen komen. Het vervoer der bezittingen zal dan eveneens onder de ogen gezien moeten worden. Reeds is toegezegd, dat er schadeloosstelling tot een bedrag van ongeveer f 200,- zal worden verleend. Het college streeft er ernstig naar een oplossing te vinden.

Te laag!

Mr. BOERSMA (P.v.d.A.) kon zich voorstellen dat de vereniging Tuinwijk als een geheel wil blijven voortbestaan en ook vond hij het bedrag van f 200,- aan de lage kant. Dit wilde hij als een minimum zien, want het gaat hier ook om levensvreugde van een groot deel der bewoners. Dit benadrukte ook de heer MEIS (C.P.N.), die er daarbij op wees, dat Tuinwijk juist 48 jaren bestaat en in al die tijd nog nooit bij de gemeente heeft aangeklopt. Nu echter worden de Tuinwijkers wel ernstig gedupeerd. Er zijn leden bij, die zo langzamerhand f 1.500 - f 2.000 in hun tuintje gestoken hebben. Ook nu weer hebben zij ingezaaid en het afbreken der huisjes kost, als zij weg moeten, ook geld.

Ook de heer LANING (G.P.V.) bleek geschrokken over het gestelde

Een schets voor een plan waarbij Tuinwijk in het gebied van het Eemskanaal zou blijven.

maximum. Dat vond hij toch wel erg schiel en hij hoopte, dat de gedupeerden ook meer service kan worden verleend. Mocht in de gemeente geen grond gevonden kunnen worden, dan zou er wellicht met buurgemeenten overleg gepleegd kunnen worden.

Hobby

De heer WOLTERS (V.V.D.) bepleitte eveneens meer vergoeding, er op wijzende, dat het hier niet alleen gaat om het materiële, maar om een hobby, welke een grote ideële waarde heeft. Compensatie daarvoor vond ook mr. IJSPEERT (C.H.) nodig en hij steunde daarbij de suggestie van de heer Laning. De wethouder, de heer HULSMAN, verzekerde nogmaals, dat het college niet heeft kunnen realiseren wat het zich gedacht had. Reeds in mei 1960 zijn de betrokkenen gewaarschuwd, later nog eens weer in juni en in februari. Ze waren dus op de hoogte. Nu gaat het erom andere grond te vinden.

Dat is niet, de heer Hulsman herhaalde dat, gemakkelijk en het is moeilijk in afwachting van een oplossing voor opslag der - „vaak met slecht materiaal gebouwde” – huisjes te zorgen. Wel bleek het college bereid de in uitzicht gestelde schadevergoeding, zo dit nodig mocht blijken, te herzien.

De raad kan daarover, als er te zijner tijd kredieten door B. en W. worden gevraagd, beslissen.

In december kwam het bericht dat Tuinwijk financieel gecompenseerd zou worden: een bedrag van f 30.000,- werd ter beschikking gesteld aan het bestuur en die moest het evenredig verdelen onder de leden. Verder kwam er een voorlopige lening van f 10.000 tegen 3 % ter financiering van de herbouw der ‘geamoveerde tuinhuisjes.’

De plotselinge sluiting van het complex leidde ertoe dat een deel van de Tuinwijkers hun heil zochten bij andere volkstuinverenigingen. Op Piccardthof werd

speciaal voor hen een laan aangelegd (de Ribeslaan).

Een ander deel van de Tuinwijkers stopte met tuinieren, terwijl een derde groep met het bestuur wachtte tot het moment dat het door de gemeente ter beschikking gestelde nieuwe complex in het groengebied van het uitbreidingsplan Coendersborg beschikbaar zou komen. Dat duurde nog tot 1963.

De huisjes op Tuinwijk kwamen leeg te staan en werden in vervallen toestand gefotografeerd.

Het nieuwe complex was niet alleen beschikbaar voor Tuinwijkers, maar ook voor mensen van de volkstuinverenigingen Groenestein, Stadspark, Vorenkamp, Troelstralaan en Verlengde Oosterweg, die ook allemaal te maken hadden met verplaatsing. Zij allen werden door de gemeente uitgenodigd voor een overleg. Daarbij waren 61 Tuinwijkers aanwezig en 107 leden van de andere verenigingen. Omdat Tuinwijk van alle aanwezige verenigingen de grootste was, werd dat de pachter van het nieuwe complex en bleef de naam gehandhaafd.

Het eerste jaar aan de Helperzoom verliep moeizaam. Van de 161 tuinen werden er maar 43 verhuurd: 38 aan oud-Tuinwijkers en 5 aan mensen van de andere

verenigingen. De financiële gevolgen werden opgevangen door het uitgeven van obligaties en door de steun van leden die bereid waren te betalen voor leegstaande tuinen tot er een gegadigde voor gevonden was.

De mensen die een huisje hadden gehad op het oude Tuinwijk kregen van de gemeente Groningen een vergoeding: f 400,- als ze verhuisden naar het nieuwe Tuinwijk, f 200,- als ze de tuin eraan gaven.

Op 8 juli 1963 werd het nieuwe terrein opgeleverd. De officiële opening van het nieuwe Tuinwijk gebeurde op 11 juli 1963 door oud-wethouder Huisman, met muzikale begeleiding van geheelonthoudersmuziekvereniging *Het Veilig Spoor*.

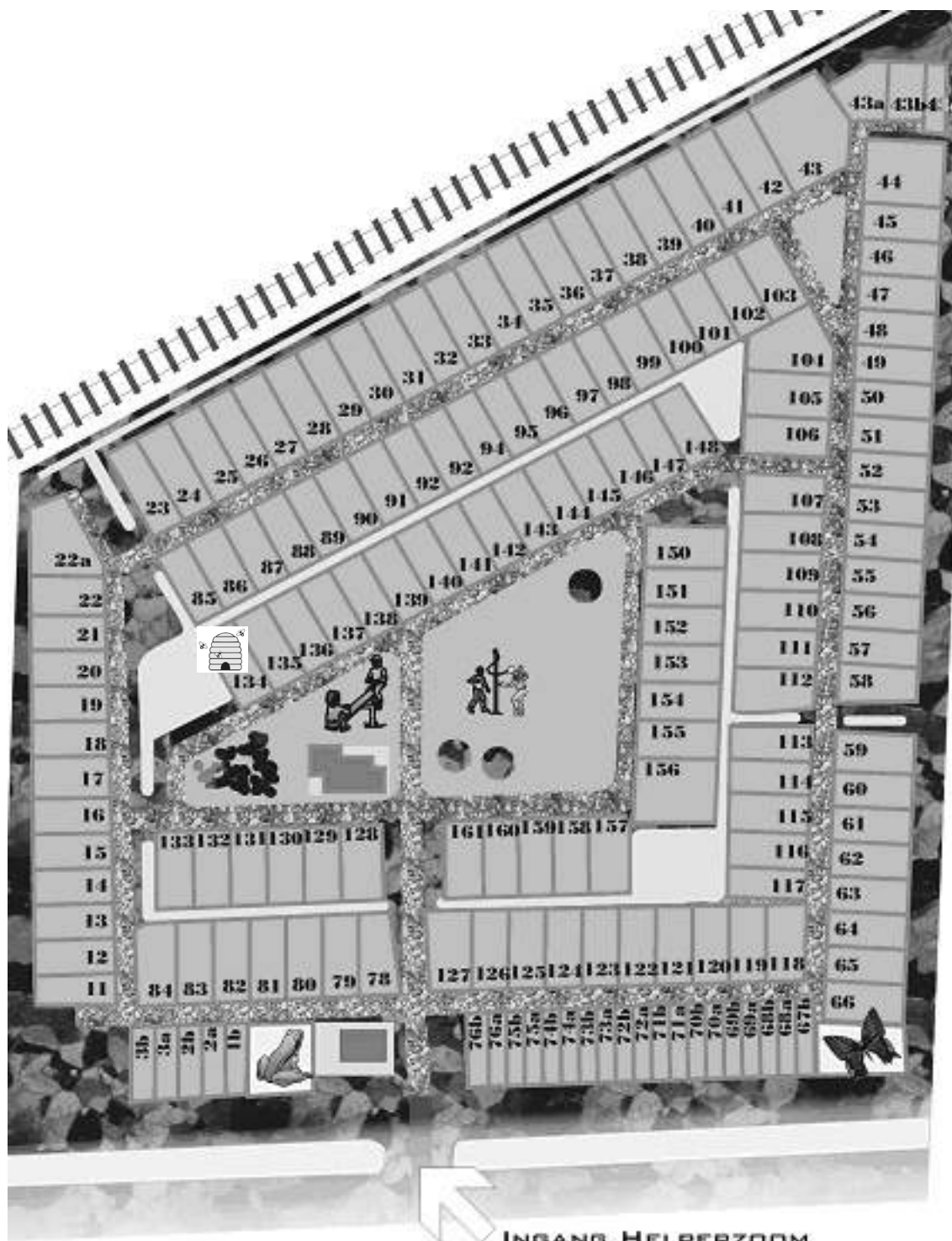
Tuintips

Verzorging 2

- Lavendel twee keer per jaar snoeien, maar steeds een beetje groen overlaten: dan blijft de plant groen aan de onderkant.
 - Een vlinderstruik bloeit twee keer wanneer de uitgebloeide bloemaren direct verwijderd worden.
 - De hortensia is dankbaar voor koffiedik af en toe.
- Ridderspoor bloeit een tweede keer wanneer uitgebloeide aren tot helemaal beneden aan verwijderd worden.
- Wie geen tijd heeft om onkruid te wieden moet tenminste de bloemen verwijderen zodat het zich niet uitzaaien kan.
- Wie geen tijd heeft om het gazon te maaien, steekt alleen maar de grasranden af. Dan ziet het er toch verzorgd uit.
 - Snij van een bosje in de winkel gekochte bosuitjes de wortels af en plant de uitjes buiten of binnen in goede grond om op een makkelijke manier aan meer bosui te komen.
- Cosmea laat zich in het voorjaar makkelijk zaaien en bloeit de hele zomer, mits de uitgebloeide bloemen regelmatig verwijderd worden.
 - In februari een paar knoflooktenen in de grond geeft knollen in de zomer. Kies een zonnige plek en voeg compost toe. Opgraven zodra de bladeren omvallen.
- Clematis verbrandt snel, plant hem dus tegen een muur op het oosten of westen. Plant iets ervoor om voor koude voeten te zorgen.
- Leg bij het snoeien van hagen een oud laken of tafelkleed aan de voet van de haag. Zo is het snoeisel in een handomdraai opgeruimd.
- Vingerhoedskruid zaait zichzelf overvloedig uit. Hij zorgt voor kleur en reliëf in de border, valt niet zo makkelijk om en trekt hommels aan.
 - Bodembedekkers vormen een goed middel tegen onkruid. Kies bijv. maagdenpalm, kruipend zenegroen, bonte dovenetel, lievevrouwbedstro, sieraardbei.
 - Wil je blauwe bloemen in je hortensia's, druk dan een paar roestige spijkers in de aarde erom heen.

5. *Het moderne Tuinwijk*

Op het 6,11 ha grote terrein van Tuinwijk aan de Helperzoom in Groningen liggen 143 recreatieve tuinen met een huisje en 20 groentetuinen. Het is een vereniging met als hoogste orgaan de algemene ledenvergadering, die twee keer per jaar bij elkaar komt. Het algemeen bestuur en een aantal commissies zorgen ervoor dat de vereniging goed functioneert.

Het bestuur bestaat minimaal uit een voorzitter (die de coördinatie en dagelijkse leiding heeft), penningmeester, secretaris, een bouwcommissaris (de voorzitter van de bouwcommissie die de bouwkundige staat van de huisjes en de bouwaanvragen beoordeelt), een tuincommissaris (verantwoordelijk voor de organisatie van het onderhoud van het openbare deel van het terrein) en een bestuurslid ecologie (verantwoordelijk voor de ecologische kant van het beheer van het terrein en projecten zoals vlindertuin en paddenpoel). Zoals alle verenigingen heeft ook Tuinwijk

moeite met het vinden van nieuwe bestuursleden.

Naast het bestuur zijn nog een aantal commissies actief die voor de vereniging belangrijke taken uitvoeren: de kennismakingscommissie (brengt een bezoek aan elk aspirant-lid om duidelijk te maken dat het hebben van een volkstuin verantwoordelijkheden en verplichtingen met zich mee brengt), een kinderactiviteitencommissie, een tuchtcommissie (die bij conflicten tussen leden onderling of tussen leden en bestuur uitspraken doet) en een bijbehorende beroepscommissie.

Verder is er iemand verantwoordelijk voor de verzekeringen, voor het beheer van de groentetuinen en voor de overdracht van tuinen en huisjes.

De sinds het begin van Tuinwijk bestaande functie van portier wordt ook nu nog steeds ingevuld. Hij opent het grote hek als je er met de auto door moet, staat de leden met raad en daad terzijde en verkoopt in zijn

winkeltje artikelen als gasflessen, vogelhuisjes en potgrond. Voor het schoonmaken van het verenigingsgebouw is een schoonmaakster aangesteld.

Voor de interne en externe communicatie zijn er een verenigingsorgaan, *De Tuinwijcker* en een website: www.tuinwijck.nl

Enquête

Door middel van een enquête heeft de redactie van dit boek de leden gevraagd wat meer over zichzelf te vertellen. Ongeveer de helft (74) heeft de enquête ingevuld teruggestuurd; dat leidt tot een weliswaar onvolledig, maar toch aardig beeld van de samenstelling en wereld van de Tuinwijckers.

Ruim een derde van de leden (37%) die de enquête hebben ingevuld is vijf jaar of korter lid van de vereniging; 22% tussen de 5 en 10 jaar en eenzelfde percentage tussen 10 en 15 jaar. 15% is langer dan 15 jaar lid en 4% zelfs meer dan 20 jaar.

Qua leeftijd zijn met 40% de mensen tussen de 50 en 60 veruit in de meerderheid. 29% is tussen de 60 en 70 en 4% boven de 70 jaar oud. Dat wil niet zeggen dat het ledenbestand helemaal vergrijsd is, want 20% is jonger dan 50 (1% jonger dan 30, 5% tussen 30 en 40 en 20% tussen 40 en 50).

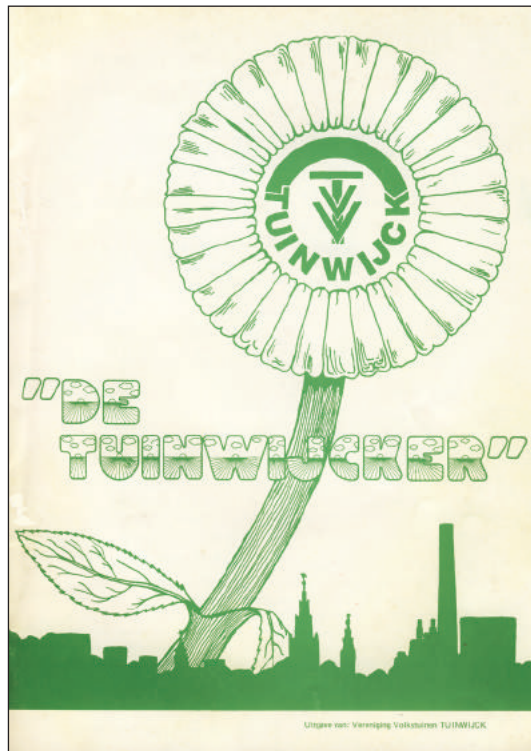
Buiten zijn (18%) en tuinieren (12%) of de combinatie van beide (48) zijn voor de leden de belangrijkste redenen om een volkstuin te hebben. Voor 15% van de mensen kwamen daarbij de mogelijk-

heden die (klein)kinderen op een volkstuincomplex hebben. Gevraagd naar andere redenen om een volkstuin te hebben, bleek dat veel mensen de rust op Tuinwijck weldadig vinden omdat die de mogelijkheid geeft te ontsnappen aan het drukke leven buiten de poort. Men geniet er van de natuur, werkt, mediteert of studeert er, en heeft het gevoel er een plekje voor zichzelf te hebben.

De meeste mensen komen meerdere malen per week naar hun tuin (61%), sommigen zelfs dagelijks (18%); 14% komt gemiddeld 1 keer per week, en 8% een paar keer per maand.

Van de vele activiteiten op Tuinwijck wordt in redelijke mate gebruik gemaakt. Tien mensen nemen deel aan de wekelijkse klaverjasavond, 3 zijn verwoede biljarters, 6 zijn 's winters aan het schilderen in de kantine, 6 gaan naar de yogabijeenkomsten en 5 nemen deel aan de knutselclub.

Ecologisch tuinieren is inmiddels onderdeel van de alledaagse praktijk: 50% geeft aan daar volop mee bezig te zijn, de andere 50% doet dat "zoveel mogelijk". De meeste mensen (59%) kweken geen groenten, maar 9% heeft wel klein fruit en kruiden in de tuin. 32% heeft nog wel degelijk een (stukje) groentetuin. Het zelf zaaien van planten is ook voor veel leden van Tuinwijck een aantrekkelijke aangelegenheid: 81% ziet jaarlijks zijn zaailingen langzaam boven de grond komen en opgroeien tot prachtige planten (als de slakken ervan

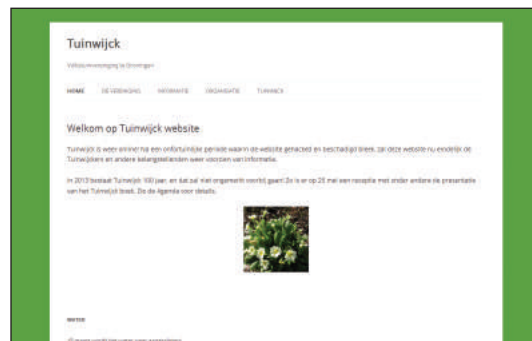
In dit nummer

Tuindersrechter 2012
Mededelingen
Medeling bewoonde nestkasten
Stand watermeter doorgraven
Verslag ALV 19 mei 2012
Lidnummers Tuinwijk

p. 3
p. 4
p. 6
p. 6
p. 7
p. 10

Natuurschool voor de jeugd
Uitgelichte Jaap en Sofie (tuinige 86)
Permacultuur
Zevenblad
De Kleine Tuinwijcker
Overzicht bestuur en commissies

p. 13
p. 14
p. 16
p. 19
p. 20
p. 23

De Tuinwijcker door de jaren heen (1984, 1994, 2012)

De website (www.tuinwijk.nl)

afblijven), waarvan velen een deel verkopen op de jaarlijkse stekjesmarkt.

Lid zijn van Tuinwijck houdt ook in dat je een actieve bijdrage levert aan de vereniging. Voor 66% van de leden betekent dat dat ze drie morgens per jaar een bijdrage levert aan het onderhoud van het complex: de tuindienst. De rest van de leden (34%) is daarvan vrijgesteld omdat ze deel uitmaken van het bestuur, ouder zijn dan 70, actief zijn in commissies of anderszins nuttig bezig zijn: organisatie van feestelijke bijeenkomsten, regelen van de verzekeringen, ploegleider bij de tuindienst, maaien van het grote grasveld, onderhoud van de paddenpoel, vlindertuin, Woeste Weelde of bloembakken, grote klussen, of redactie van het verenigingsorgaan *De Tuinwijcker*. Tenslotte de lievelingsplanten. Een bont geheel, net als de leden van Tuinwijck. Roos, hortensia en voorjaarsbloemen worden het meest genoemd.

Roos	8
Hortensia	6
Voorjaarsbloemen en -bolletjes	5
Ridderspoor	3
Verbena	3
Vlinderstruik	3
Akelei	3

Het leven op Tuinwijck

Als je lang in een stad woont, krijg je de behoefte om af en toe eens lekker buiten te zijn, weg van drukte en verkeer. De wat meer bemiddelde mens gaat vaak op vakantie of koopt zich een vakantiehuisje

ergens in een bos of aan zee. Voor wie wat minder geld heeft of het wat dichterbij zoekt, is een volkstuin met een huisje een perfecte oplossing. Eenmaal door de poort waan je je in een andere wereld. Groen om je heen, fluitende vogels en zoemende insecten, en 's avonds is het er zelfs behoorlijk donker. Een beetje terug naar de natuur dus.

Het is nog niet zo eenvoudig een volkstuinhuisje te bemachtigen. In de praktijk komt het erop neer dat je een huisje te koop ziet staan op het terrein zelf. Ook op het mededelingenbord bij de ingang van het complex of via de website kun je ontdekken of er huisjes te koop zijn.

Heb je iets van je gading gevonden, dan ga je in onderhandeling met degene die het huisje wil verkopen. De prijzen variëren van heel redelijk tot huizenhoog. Vóór de verkoop worden huis en tuin door de bouwcommissie en de tuincommissie gecontroleerd en die melden achterstallig onderhoud aan verkoper en koper. Zijn die het uiteindelijk eens over de prijs, dan komt de kennismakingscommissie op bezoek bij het aspirant-lid (om uit te leggen dat het lidmaatschap van Tuinwijck ook verplichtingen met zich meebrengt) en vindt de overdracht plaats onder toezicht van de vereniging (die hiervoor een vergoeding vraagt). Met de verkoop worden huisje, eventuele andere opstallen en planten verkocht aan de nieuwe eigenaar. De grond wordt middels de contributie gehuurd van de vereniging, die deze op

haar beurt pacht van de gemeente. Met de aankoop van het huisje word je automatisch lid van de vereniging. Dat betekent dat je stemrecht hebt op de vergaderingen en actief deelneemt aan het verenigingsleven: voor verreweg de meeste mensen is dat de tuindienst. Naast de

tuindienst heeft elk lid ook te maken met de vrij regelmatig terugkerende klus van het onkruidvrij houden van het gemeenschappelijke pad voor (en als je op een hoek zit: ook naast) je huisje. Je bent ook verplicht de ligusterheg die je tuin van het pad scheidt goed te onderhouden.

Blij met mijn tuintje

Er zijn van die dagen die je leven veranderen. Voor mij was dat toen ik voor het eerst het terrein van Tuinwijck opliep. Jarenlang dacht ik dat ik er niet mocht komen, het imposante groene hek gaf mij het gevoel dat ik er niets te zoeken had. Op een hete zomerdag in augustus stond het hek echter wagenwijd open en ik liep er doorheen. Zodra ik bij het grote grasveld kwam wist ik: dit is zo mooi, hier hoor ik te zijn. Om kort te gaan: vier dagen later was ik eigenaar van één van de tuintjes met huisje. Sindsdien ben ik er niet meer weg te slaan.

Wat een plezier kun je beleven aan je eigen stukje natuur. Je kunt het inrichten zoals je wilt, of je laat het juist om nog meer natuur te kunnen observeren. Je kunt in de zon zitten en luieren of in de kou bomen omhakken, brandhout zagen, je eigen groenten kweken, bestuurlijke taken op je nemen, je bloemenparadijs creëren...noem maar op. In ieder geval mag je naar eigen inzicht bezig gaan en ik ken niemand op ons complex die er niet ontzettend blij mee is. Voor de gezelligheidslui zijn er sowieso leuke burens, maar ook kaart- en biljartavonden, je kunt yoga leren, er wordt geschilderd, geknutseld en vergaderd. Je mag je ook overal buiten houden, dan heb je maar drie keer per jaar je tuindienst te doen en verder ben je een vrij mens. Want vrij zijn wij op Tuinwijck. Het enige wat echt verplicht is, is dat je je pad en heg bijhoudt. Daarmee valt wel te leven, ook al wordt het bijhouden van het pad bij tijd en wijle wel als erg vervelend ervaren.

Maar voor de rest mogen wij genieten van ons tuintje. Ik bijvoorbeeld gebruik hem als bloementuin met vooral zelf gekweekte bloemen. Klinkt makkelijk, maar de waarheid is, dat ongeveer 80 % mislukt. Maar dat geeft niets, het opkweken met de gekregen of zelf verzamelde zaden is mijn plezier in de winter en het vroege voorjaar. Hiervoor heb ik thuis aanpassingen

gedaan, zodat er de ruimte is. In het voorjaar is dan nog altijd voldoende in leven, die zet ik dan in de tuin en hoop dat tenminste de helft hiervan het dan nog redt. Een spannende bezigheid dus.

Soms zijn er ook echte tegenvallers. Bijvoorbeeld vorig jaar: Toen had ik 200 ranonkels en 50 gladiolen aangeschaft. De hele winter droomde ik erover hoe mooi het zou worden, maar een paar miezerige gladiolen en welgeteld twee kwijnende ranonkels waren het resultaat. Maakt niet uit. Volgend jaar beter.

Tuinieren is sowieso altijd voor volgend jaar. Het maakt allemaal niet zoveel uit. Als je maar blij bent. En als de eerste sprietjes in het vroege voorjaar weer zo trouw uit de grond komen dan ben je gewoon gelukkig.

In deze tijd van steeds meer steen om ons heen is het gewoon een groot geluk om zo'n fijn plekje in de stad en toch in de natuur te mogen hebben. Gelukkig vinden de wandelaars dat ook, ze komen graag bij ons kijken en sinds er fijner grind op onze paden ligt kunnen ook de bewoners van het nabij gelegen bejaardentehuis bij ons wandelen. De bezoekers genieten van onze tuinen maar de dieren zie je pas wanneer je heel stil bent. Vogels en insecten hebben we allemaal in de tuin, maar er zijn ook eekhoorns in de bomen, salamanders onder de stenen, vleermuizen bij schemering in de lucht en egels scharrelen er ook rond. In de winter heb ik reeën gezien. Ze stonden bij mijn overbuurman in de tuin aan de struiken te vreten. Zodra ik even bewoog om mijn fototoestel te pakken sprongen ze over het haagje en schoten weg.

Vier dagen geleden - ik zat in mijn huisje - hoorde ik een brommend geluid en vloog een schaduw voor mijn raam langs. Ik keek voorzichtig en, ja hoor, een buizerd zat pal voor mijn raam op een verhoginkje, te turen naar links en naar rechts, kop omhoog gooien en weer opvliegen. Geweldig. Zoiets kun je op Tuinwijk zien, maar dan moet je heel stil zijn.

Karin Weiss

Groentetuinen

Mensen die belangstelling hebben voor een groentetuin kunnen zich op een wachtlijst laten plaatsen. Er wordt bij het toewijzen van groentetuinen geen onderscheid gemaakt tussen leden en niet-

leden. Mensen die alleen een groentetuin hebben, hoeven geen lid van de vereniging te worden. Maar ook zij moeten pad en heg onderhouden. Tuindiensten hoeven ze niet te verrichten.

Zelf groenten verbouwen

Hoe begin je een groentetuin? Simpel zat, je koopt biologische producten, je stopt pootaardappelen in de grond en na verloop van tijd heb je een hoop aardappelen of je doet zaadjes in de grond en je ziet het resultaat. Ja, was dat maar zo...

In het begin hadden we een klein deel van de siertuin - achter ons huisje - als moestuin ingericht. Het was geen succes. Te arme grond, te weinig zonlicht, dus de opbrengst was minimaal.

Dan maar één van de 'voortuinen' - aan de westzijde van het complex - als groentetuin genomen. Hopend op een rijke opbrengst. Helaas deze tuin was ook niet dat wat we ervan verwachtten. Te weinig tijd aan de moestuin besteed. Het was te arbeidsintensief, en je had het nog niet in de vingers. Deze tuin hebben we dan ook niet lang aangehouden.

Toch bleven we belangstellend en zagen bij de andere groentetuinders verrassende successen. Hun warme verhalen - waar of niet waar - over hoe je moest tuinieren. In de loop van de tijd gingen we ons meer verdiepen in de tuinbouw. De grond is een belangrijke factor. Je moet rekening houden met de zuurgraad van de grond en kalkhoudende meststoffen toedienen om de zuurgraad te verlagen. Je moet er rekening mee houden, dat het ene product dat je gaat kweken wel bekalking nodig heeft en het andere niet. Ook ontkom je er niet aan meststoffen toe te voegen om de smaak te

verbeteren of de productie te vergroten. Ieder jaar een composthoop opbouwen; na het composteren de compost over de tuin strooien. Hierdoor stimuleer je het bodemleven. Er zal altijd wat toegevoegd moeten worden om de moestuin in evenwicht te brengen. En niet te vergeten ieder jaar wisselteelt toepassen. Dus niet steeds dezelfde gewassen op dezelfde plek.

Ondertussen werd aan de zuidzijde van ons complex een aanliggend stuk braak gelegen grond voor een deel rijp gemaakt voor tuinbouw. Dit stuk grond was eerst bestemd voor de aanleg van een doorgaande weg, later waren er plannen voor parkeerplaatsen. Dat ging dus gelukkig allemaal niet door.

Na het uitzetten van de groentetuinen, kregen we een stuk grond toegewezen voor het kweken van verse groenten etc. Dankzij een open ruimte, veel zonlicht, geen last van hoge bomen, door goed te bemesten en composteren kregen wij rijke oogsten. Nou ja rijke oogsten.... Veel hadden we geleerd van voorgaande pogingen. En, onze groentetuin werd een klein paradijsje.

Het resterende deel van het braakliggende terrein werd het domein van de Tuinwijkers. De kinderen gebruikten het als speelterrein; de leden deponeerden er het snoeiafval. De vreugde was groot met onder anderen de paasdagen: dan werd de metershoge bult van snoeiafval als paasvuur ontstoken.

Door geplande woningbouw waren we na jaren gedwongen afscheid van deze tuin te nemen. Dus weg groentetuin. Ter compensatie werd aan de noordzijde van ons complex een stukje braak liggende grond gereed gemaakt om verder te 'tuinieren'. Eén jaar een poging gedaan op deze stinkende, natte grond. Niets wilde, de aardappelen zaten verrot in de grond. De teleurstelling was groot. Jarenlang geen moestuin meer gehad. Later is op deze plek de rietzuivering aangelegd. Na deze teleurstelling toch een poging gedaan en zijn we weer gaan tuinieren op één van de voortuinen en hoe. Twee steken diep omspitten! Want de vorige gebruiker had een deel van de moestuin bestemd als siertuin. Bij het onkruid wieden komen we nog regelmatig brandnetels tegen. Dus er zit voldoende stikstof in de grond.

Je zou haast zeggen de kring is rond. Van voortuin naar voortuin.

Hoe het ook zij, wij hebben veel plezier aan onze 'volkstuin' ondanks

de teleurstelling van misoogsten die je soms hebt. Om een groentetuin/ moestuin te nemen moet je echt de handen uit de mouwen steken en geduld hebben. Het is niet lekker luiëren, maar genieten van goede opbrengsten en veel aandacht geven aan de grond.

Familie Pheifer

Onderhoud

Op Tuinwijk heeft de manier waarop grotere en kleinere klussen uitgevoerd worden nogal eens gevarieerd. In tuindienst gebeurden altijd al de kleinere klussen, maar grotere klussen werden vroeger uitbesteed aan leden, die daaraan een kleine bijverdienste hadden. Klussen die de inzet van grote machines eisen (baggeren van de vijvers e.d.) werden en worden uitbesteed aan bedrijven.

De portier en bestuursleden dragen in de praktijk vaak flink bij aan het dagelijkse onderhoud en kregen daar vroeger vaak incidentele vergoedingen voor. Financieel werd het daardoor onoverzichtelijk en in 2001 werd besloten bestuursleden een jaarlijkse vrijwilligersvergoeding te geven van f 1200 (in 2012: 560). Ook de portier en de schoonmaakster ontvangen een dergelijke vergoeding.

Vanaf 2003 worden de grote klussen (zoals het verven van de kantine) niet meer door de tuindienst gedaan, omdat het werk eraan dan te veel in de tijd verspreid werd. Leden konden zich aanmelden voor grote klussen en hoefden dan minder uren tuindienst te draaien.

De grotere grasvelden werden in het ver-

leden door de gemeente gemaaid, maar de laatste jaren gebeurt dat door leden die zich voor die klus hebben aangemeld. Met een motormaaier wordt het grote grasveld gefaseerd gemaaid: niet het hele grasveld ineens, maar in stroken die om en om gemaaid worden teneinde de dieren die erin leven de kans te geven zich te verplaatsen en aldus te overleven. Het zaad en de dieren die in het gras leven lokken weer vogels zodat het grasveld een stuk levendiger wordt.

Langs de oevers van sloten en vijvers wordt alleen nog de strook langs het pad gemaaid. Daardoor krijgen wilde planten direct langs sloten en vijvers volop kans zich te ontwikkelen.

Het grindpad

Het individuele lid is niet alleen verantwoordelijk voor zijn eigen tuin, maar ook voor de ligusterheg, die van de vereniging is, en het grindpad dat voor het huisje langs loopt. Dat moet vrij zijn van gras en andere planten. Afhankelijk van de dikte van de laag grind kan dat nog flink veel werk kosten. Waar geen huisjes staan, worden de grindpaden schoongehouden

Gefaseerd gemaaid grasveld

tijdens de tuindienst: tot voor enkele jaren gebeurde dat met de hand (het is best gezellig als je het met een groepje doet), daarna werden met weinig succes veilige bestrijdingsmiddelen (op basis van zeep) ingezet, en sinds 2011 gebeurt het met een gasbrander. Maar ook dat branden is niet echt een oplossing. Dus handmatig verwijderen gebeurt nog steeds.

Het grove grind op de paden maakte het fietsen op Tuinwijk niet tot een pretje. In de bocht moest je altijd voorzichtig manoeuvreren om niet onderuit te gaan. Voor mensen met een rollator of rolstoel was het grind helemaal onbegaanbaar. Omdat Tuinwijk als tuinpark in het seizoen ook open staat voor bezoekers, is in 2010 op het midden van de paden het

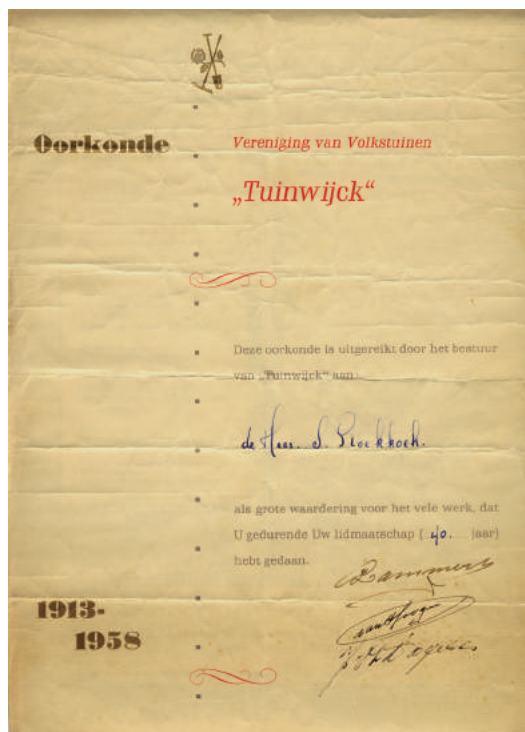
Parelgrind

grove grind vervangen door het duurdere parelgrind. Het grove grind dat daardoor vrijkwam werd gebruikt om de drainage van het grote grasveld te verbeteren. De bereikbaarheid van de paden is sterk verbeterd, maar de grassen en grasjes vinden het heerlijk tussen het fijne grind, zodat er naarstig wordt gezocht naar een effectievere wiedmethode.

Tuinkeuring

Bij het inrichten van de tuin is men helemaal vrij, al zijn er regels die moeten voorkomen dat burens last van elkaars planten hebben. Die regels staan in het tuinreglement. Tot 2007 werd het onderhoud van de tuin gestimuleerd door de uitreiking van prijzen. Een jury beoordeelde alle tuinen op algemene indruk, de aanwezigheid van onkruid, verzorging van de planten en de toestand van pad en heg. De kans op een (kleine) prijs was best groot, want er waren vier klassen van tuinen met elk drie prijzen. Ook werd er aan de meest veelbelovende nieuwe tuinder een aanmoedigingsprijs uitgereikt. Tenslotte was er een prijs voor de mooiste groentetuin.

In 2007 kwam er een einde aan de tuinkeuring omdat er geen keurders meer te vinden waren. De groentetuinkeuring vond nog wel plaats in 2007. In 2008 was ook daar nog maar één keurder voor en in 2009 werd op de ledenvergadering besloten de keuringen af te schaffen. Op die vergadering werd ook vastgesteld dat het afschaffen van de keuringen in 2007 geen

Oorkonde verstrekt vanwege 40 jaar lidmaatschap aan de heer Koekoek

negatief effect had gehad op het onderhoud van de tuinen.

Huisjes

Niet één huisje op Tuinwijck lijkt op een ander. Ze zijn er groot en klein, oud en nieuw, met en zonder veranda. Toch moeten ze aan bepaalde regels voldoen.

Het bouwreglement laat initiatiefrijke huisjesbezitters precies weten waaraan ze zich hebben te houden. Ze moeten zelfs een bouwtekening ter goedkeuring voorleggen aan de bouwcommissaris, die de tekening met het bestuur bespreekt en al dan niet toestemming verleent.

Zoals overal zoeken mensen de grenzen op. Sommige leden gingen zo creatief om met de bouwvoorschriften dat ze na de

bouw van een nieuw huis bijna geen tuin meer over hadden. Het maximale bouwoppervlak werd benut, maar omdat er voor de afmetingen van het dak geen regels waren, werden er grote overstekende daken gemaakt, zodat men bij regen overal rond het huis droog kon zitten. In 2009 werd besloten het bouwreglement zo aan te passen, dat het huis niet belangrijker kon worden dan de tuin. Bijkomend nadeel van die grote huizen was dat de verkoopprijs voor een dergelijk huis veel te hoog werd, waardoor alleen wat meer bemiddelde Groningers nog toegang zouden kunnen krijgen tot Tuinwijk.

In 2010 werd besloten ook het tuinreglement aan te passen: het bleek dat steeds meer tuinen grote terrassen en vlonders kregen, zodat er wel erg weinig tuin overbleef. Vastgelegd werd dat minimaal 40% van het perceel als tuin moet functioneren. Bestaande tuinen hoefden niet aangepast te worden, maar bij verkoop moet de tuin wel aan die norm voldoen.

Volkstuinen gelden als onroerende zaken waarover onroerendezaakbelasting moet worden betaald. De vereniging betaalt een bedrag aan de gemeente namens de leden als gebruikers van een zogenaamde niet-woning.

Het complex

De kantine is het hart van de vereniging. Hier komen de leden bij elkaar voordat de tuindienst begint, bij de ledenvergaderingen en bij de bijeenkomsten van de

verschillende clubjes.

Het uiterlijk én innerlijk van de kantine is in de loop der jaren voortdurend veranderd.

Eind 1986 werden de muren bekleed met rabatdelen en werden de plafonds verlaagd. Tegelijkertijd werd de wc gerenoveerd.

In 1989 werd de gasleiding vanaf de weg doorgetrokken naar de kantine, waardoor daar gaskachels geplaatst konden worden en warme douches mogelijk werden. Douches werden overigens pas in 1993 gebouwd, gelijktijdig met een gehandicapent toilet. In 2003 kwam er centrale verwarming in het gebouw.

In 2006 werd de buitenkant van de kantine voorzien van een pergola, waar klimrozen en druiven overheen groeien. Met een aantal bloembakken eromheen en een bankje naast de deur ziet het er echt gezellig uit.

In 2002 bleek dat er strenge eisen zouden worden gesteld aan de kantine: er moest een horecaverunning, een exploitatievergunning en een alcoholbestuursreglement komen. Bovendien werden de nieuwe regels van de Arbo-wet van toepassing op Tuinwijk. Het meest gevoelige punt was het verbod om het beheer van de

Kantine ± 2000

Kantine ± 2006

Kantine ± 2012

kantine aan niet-leden over te laten. Daarmee werd gebroken met een traditie die al aan ondermijning onderhevig was: de verpachting van de kantine (en de winkel) aan buitenstaanders die in ruil voor een deel van de omzet de kantine langdurig openhielden. De nieuwe regels leidden ertoe dat de kantine tegenwoordig buiten de verenigingsactiviteiten om gesloten is. Alleen leden kunnen hem gebruiken voor bijvoorbeeld een verjaardagsfeestje.

De laannamen op Tuinwijk

De lanen op Tuinwijk waren tot 2013 vernoemd naar mensen die zich vroeger verdienstelijk hebben gemaakt voor de vereniging of die simpelweg al heel lang lid waren ten tijde van de verhuizing naar de Helperzoom. Omdat er behoefte was aan namen die snel duidelijk maken waar je moet zijn, zijn de namen in 2013 veranderd: alleen de naam van het Scholtenpad is gehandhaafd.

Afval

Een tuinvereniging en haar leden produceren een hoop afval in de vorm van gemaaid gras, takken, plantenresten en sloopmateriaal. Op het oude Tuinwijk waren drie plaatsen waar dat georganiseerd werd verbrand. Tussen manshoge gemetselde muren werden daar bij gunstige wind onder leiding van 'stokers' snoeihout, plantenresten, stammen, brandbaar bouwafval en meubels verbrand. De as werd door de Tuinwijkers op de tuin gebruikt.

Op het nieuwe Tuinwijk werden ook dergelijke verbrandingsplaatsen gebouwd, maar gebruikt zijn ze nauwelijks. Aan de noordwest kant van het terrein werd nog wel wat verbrand, totdat er klachten kwamen van de bewoners van de Helperzoom en de brandweer met een verbod op het verbranden van afval kwam. Een paasvuur aan de zuidrand van het terrein bood nog jaren soelaas, maar toen op die plek de wijk Klein Martijn werd gebouwd (zo rond 1987), kwam er een einde aan de vuuravonturen van Tuinwijk. Snoeihout werd voortaan versnipperd.

Met de invoering van het ecologisch beheer kwam er aandacht voor hergebruik en werd snoeihout gebruikt om takkenwallen aan te leggen. De afscheiding langs de Helperzoom is inmiddels bijna in zijn geheel voorzien van een takkenwal, waar vogels en kleine zoogdieren zich graag in verschuilen. Plantenresten komen op de composthoop en boomstammen worden gebruikt om afscheidingen te maken. De rest van het afval nemen de leden als vuilnis mee naar huis.

Ecologisch beheer

Aan het eind van de 20e eeuw begon ook in de wereld van de volkstuinten het belang van natuurbescherming door te dringen. De eerste paddenpoelen en vlindertuinen verschenen op de complexen. Het gebruik van gif werd verboden en dat van kunstmest niet meer gefaciliteerd. Tuinwijk volgde deze ontwikkeling op de voet.

Verkouden Scholten

Het standbeeld van J.E. Scholten

Op 24 augustus 1984 werd ter gelegenheid van het 70 jarig bestaan Tuinwijk-oprichter Jan Evert Scholten geëerd met de onthulling van een bronzen borstbeeld. Het beeld dat gemaakt was door Marjolein Schaaf, werd onthuld door Scholtens kleindochter, die haar grootvader roemde om zijn sociale gevoel.

De overkoepelende organisatie van volkstuinverenigingen AVVN (waarvan Tuinwijk in 1992 lid was geworden) stelde een prijs in om ecologisch beheer bij verenigingen te stimuleren: het keurmerk ecologisch tuinieren. Verenigingen die het keurmerk dragen krijgen op een goed zichtbare plaats een plaquette met een lieveheersbeestje: des te beter het ecologisch beheer des te meer stippen.

Tuinwijk was in 1998 de eerste in Nederland die het keurmerk kreeg, al was het dan met maar twee stippen. Besloten werd te komen tot een systematische ecologische aanpak van het terrein.

Een eerste aanzet was op de oprichting van de wilgentenenclub in 1998. Naast de kantine staat het meest tastbare product van dit groepje: de wilgentenenhut. In datzelfde jaar werd begonnen met de aanleg van een paddenpoel en ontstonden de eerste plannen voor een vlindertuin.

De met bomen omzoomde vijver achter de portiersloge werd omgevormd tot een paddenpoel. Daartoe werden bomen en struiken aan de zuidkant verwijderd, zodat het water voldoende warmte van de zon zou kunnen krijgen, want zonder warmte geen kikkers, padden en salamanders.

De vijver werd door de tuindienst schoongemaakt (behalve takken en bladeren, werden er ook een rol tapijt en half huisje uitgehaald). In samenwerking met het IVN (Instituut voor Natuureducatie) werden de plannen verder uitgewerkt.

Er werden langs de oever gaten gegraven en bedekt met dakpannen. Er kwamen ook stapelmuurtjes. Zandstrandjes waar kikkers kunnen zonnen werden aangelegd en een enorme takkenwal om de paddenpoel af te schermen van de groentetuinen en om vogels een schuil- en nestplaats te bieden. Tenslotte zou een keileemlaag op de bodem van de vijver moeten worden aangebracht om reliëf te kunnen maken en zeker te zijn dat de vijver niet leeg zou lopen. Die keileem was een geschenk van de gemeente Groningen. In de winter van 1999 – 2000 werd met een forse graafmachine het grotere werk aan de poel voltooid. In het verenigingsblad *De Tuinwijker* verscheen een verslagje:

“Onder het toeziend oog van deskundigen van het IVN werd een koude, natte ochtend lang gewerkt aan het leegscheppen en uitdiepen van de poel. ... Rond een uur of één was het karwei geklaard. Om heel eerlijk te zijn zag de poel eruit alsof er een bom gevallen was. .. Maar het IVN zei dat het goed was, dus was het goed.”

De plannen voor de vlindertuin werden ook in samenwerking met IVN uitgewerkt. Aan de zuidkant werden in 1999 enkele groentetuinen opgeofferd voor de aanleg ervan.

Zowel paddenpoel als vlindertuin werden voorzien van een voorlichtingsbord, zodat leden en bezoekers wat meer inzicht zouden krijgen in de ecologische waarde ervan.

In 2000 werd de ‘Punctata-werkgroep’ opgezet om de herbeoordeling voor de

Paddenpoel

stippenkeuring voor te bereiden. Die opdracht werd in de herfst van dat jaar beperkt tot de aansturing van vlindertuin en paddenpoel, want beide bleken onderhoudsintensieve projecten. Feitelijk kwam het erop neer dat het onderhoud werd gedaan door deze werkgroep met steun van de tuindiensten.

In 2001 werd ecooloog Michiel Coesèl in het bestuur gevraagd om de aandacht voor milieu en natuur op Tuinwijk te versterken. Hij richtte zich in eerste instantie op vlindertuin en paddenpoel, maar de voor de stippenkeuring belangrijke voorlichting rekende hij ook al gauw tot zijn taken. Hij schreef in *De Tuinwijcker* en organiseerde in samenwerking met

de Punctata-werkgroep bijeenkomsten en werkbezoeken aan voorbeeldtuinen. Ook zette hij een bomenroute op, waarover mensen de informatie op het nieuwe voorlichtingsbord konden vinden.

Dat alles was niet zonder succes, want in 2002 behaalde Tuinwijk de derde stip op zijn lieveheersbeestje. In *De Tuinwijcker* verscheen het verslag van de dag waarop de derde stip werd uitgereikt:

“Een gezellige dag, niet erg warm, maar gelukkig wel droog. Hoewel minder dan vorig jaar, toch aardig wat belangstelling. Dat typeert ongeveer deze dertiende april. Over belangstelling van de pers viel ook niet te klagen. Het Dagblad van het Noorden gaf ons ‘de tip van de dag’, misschien wel iets té veel lof, maar toch ... En de Gezinsbode

repte eerder die week ook over 'ons' feest, evenals Radio Noord.

Rondom de kantine was het een gezellig gebeuren: er stond een aantal informatiestandjes, er werden plantjes en struiken verkocht, onze voorlichtingscommissie was vertegenwoordigd en diverse jongeren boden hun overvloedige goederen te koop aan. Op artistiek gebied gaven een aantal muzikanten hun klanken ten gehore en een aantal Tuinwijkers deed belangeloos zijn kunst in de veiling.

Een hoogtepunt was wel de aanwezigheid van twee afgevaardigden van de AVVN. Zij kwamen de derde stip brengen voor ons Lieveheersbeestje: een beloning voor onze vorderingen op het gebied van ecologisch tuinieren."

In 2005 verliet Michiel Coesl Tuinwijk en werd een bestuurslid verantwoordelijk voor het ecologisch beheer.

De stap naar de vierde stip was groot. Ondanks grote inzet van bestuur en leden werd in 2007 de begeerde extra stip niet behaald. Er werd besloten tot verdere ecologiseren.

Een hoek van het grote grasveld werd ingezaaid met wilde planten en het gehele grasveld zou gefaseerd worden gemaaid.

Een tweede grote wijziging was de omzetting van de 'zwartgrondborder' (zo genoemd omdat die vroeger jaarlijks omgespit werd en er daardoor altijd uitzag als een akker met zwarte grond) naar een bijenborder: een hoek met nectarproducerende planten die voor bijen en hommels (en vlinders) interessant is. In 2012 zijn in deze border twee bijenkasten geplaatst.

Het meest recente grote nieuwe project is de 'Woeste Weelde' (2008). Een door bomen omzoomd terreintje achter de kantine met een klimrek en een grasveld werd een voor kinderen, planten en dieren interessant terrein met zitplaatsen, heuveltjes, open ruimten en bosschages.

In *De Tuinwijcker* stond over het opstarten van de Woeste Weelde het volgende verslag van Jan van der Til:

‘Het eerste dat aangelegd werd, was een takkenwal. Dit om het gebied te onderscheiden en besloten te maken. Daarnaast versterkt de takkenwal de warmte van de plek, omdat nu ook de wind vanuit zuidelijke richting gebroken wordt. In de takkenwal wemelt het inmiddels van de insecten (luister maareens!) en ook zijn er padden gesignaleerd. Een gedeelte van de takkenwal is al begroeid met wilde kamperfoelie. Ik verwacht dat deze volgend jaar volop zal gaan bloeien, met sterk geurende bloemen. In het midden van het gebied bevindt zich een intieme zitheuvel. Het is een centraal punt die als ontmoetingsplek dient en van waaruit het gebiedje geheel is te overzien.

In de wanden worden nissen/schuilplaatsen gemaakt voor kleine zoogdieren, zoals bijvoorbeeld egels. Bedoeling is om de Woeste Weelde zo in te richten dat er meerdere zichtlijnen ontstaan die het gebied een visueel divers uiterlijk geven.

Ik hoop dat door de gevarieerdheid in materialen, de verschillende hoogtes, kronkepaadjes, muurtjes enzovoorts een spannend gebied ontstaat waarin kinderen kunnen spelen en uitgedaagd worden om zelfstandig op onderzoek te gaan naar bijvoorbeeld insecten. Streven is om de Woeste Weelde zoveel mogelijk in te richten met

materialen die al aanwezig zijn op Tuinwijk, zoals boomstammen, maar ook (schoon) puin. Dit kunnen bijvoorbeeld stenen en/of tegels zijn die tevoorschijn komen bij sloop of overblijven als mensen hun tuin herinrichten.

In de Woeste Weelde zijn (en komen) stapelmuurtjes die warmte vasthouden of die juist schaduw geven. Daarnaast wordt het terrein heuvelachtig gemaakt om plekken te creëren die of vol in de zon liggen of in de schaduw. De verwachting is dat er hierdoor specifieke (wilde) planten zullen gaan groeien die elders op Tuinwijk niet voorkomen.’

Alle inspanningen leverden resultaat op: op 3 september 2011 kreeg Tuinwijk de vierde stip van het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren.

De Woeste Weelde is inmiddels doorgetrokken naar de rand van de vijver, die nu aan twee kanten is voorzien van een glooiende oever. Begin december 2012 werden oude fruitrassen gepoot: 6 appelbomen, twee perenbomen en een walnootboom. De ecologische ontwikkeling van Tuinwijk gaat uiteraard gewoon door. De stippen op het lieveheersbeestje zijn

Bijenkasten

bijzaak: het gaat erom de natuur op Tuinwijk volop kansen te geven. Op dat punt gaat het ook erg goed.

Dieren op Tuinwijk

Talloze vogels, zoogdieren, amfibieën en insecten hebben op Tuinwijk hun plekje gevonden. Tuinwijk is niet voor niets als verbindingszone tussen de kerngebieden onderdeel van de Stedelijke Ecologische Structuur (SES) van Groningen. Om die reden inventariseert de gemeente Groningen regelmatig de dieren op Tuinwijk. Voor de laatste keer gebeurde dat in 2009. Bij het onderzoek werd niet het hele terrein onderzocht, maar alleen bepaalde gedeelten. En ook de tuinen van de leden

Woeste Weelde voor de behandeling

bleven buiten het onderzoek. De resultaten van het gemeentelijk onderzoek zijn hier aangevuld met waarnemingen van leden van Tuinwijk.

Amfibieën

De onderzoekers hebben op Tuinwijk de gewone pad en de bastaardkikker waargenomen. Leden weten dat ook de bruine kikker en de kleine watersalamander volop op Tuinwijk leven.

Vogels

De stadsvogel mus wordt op Tuinwijk weinig gezien. De onderzoekers

zwartgrondborder

vonden veel vogels die in parkachtige omgevingen voor komen, zoals boomkruiper, braamsluiper, heggenmus, ijsvogel, putter, staartmees, vink, waterhoen, zwartkop, ringmus, kruisbek en goudvink. Waarnemingen van leden kunnen aan die lijst toevoegen: appelvink, bonte specht, boomklever, eend, ekster, glanskop, keep, goudhaantje, groenling, houtduif, koolmees, koperwiek, kuifmees, merel, pimpelmees, roodborst, sperwer, tiftjaf, torenvalk, tortelduif, blauwe reiger, vlaamse gaai, winterkoning, zanglijster en zwarte mees.

Zoogdieren

Tijdens het onderzoek in 2009 werden in het gebied twee soorten vleermuizen aangetroffen: de dwergvleermuis en de rosse vleermuis. De dieren leven niet op het complex, maar komen langs op zoek naar voedsel. Van de op grond levende soorten zoogdieren was de egel het meest voorkomend. Maar ook de rode en de grijze eekhoorn, konijn, steenmarter, mol, bospitsmuis, woelrat en de bruine rat komen op Tuinwijck voor.

Insecten

Het aantal dagvlinders dat op Tuinwijck werd aangetroffen was lager dan verwacht: zeven. Heel veel voorkomend zijn oranjetipje en koolwitje. Ook nachtvlinders, zo blijkt uit onderzoek van een

Tuinwijcklid, komen in massaal voor op Tuinwijck: het aantal waargenomen soorten heeft inmiddels de 250 overschreden. Het aantal waargenomen soorten libellen viel wat tegen. De onderzoekers wijten dat aan de aanwezigheid van kroos op vijvers en sloten. Waargenomen werden de vuurjuffer, houtpantserjuffer en steenrode heidelibel.

Water, electriciteit en wc's

In 1913 was er op het oude Tuinwijck één aansluiting voor de waterleiding. Die was vooraan bij de portiersloge, zodat mensen die een huisje achter op het complex hadden 500 meter moesten lopen met een emmer water.

Op het nieuwe complex kwam de kraan centraal te staan en in de jaren zeventig kwam er een tweede tappunt.

Pas toen de waterleiding aan vervanging toe was, in 1987, werd er een netwerk van 15 kranen aangelegd. Iedereen had toen de beschikking over water binnen 40 meter van zijn huisje. Tegelijkertijd werden er lantaarnpalen geplaatst. In 2009 werden alle lantaarns vervangen en kregen ze spaarlampen.

De gebouwen van de vereniging hebben de beschikking over elektriciteit, de huisjes niet. Sommige leden hebben zonnepanelen, maar de meeste zijn in het donkere jaargetijde weinig op de tuin of geven weinig om moderne gemakken.

Met de wc's was het niet beter gesteld dan met de waterleiding. Aan het Eemskanaal

was er aanvankelijk alleen bij de portiersloge een wc met waterspoeling. In later jaren werden er op drie plaatsen op het terrein privaten gebouwd: houten huisjes met tonnetjes, die regelmatig geleege werden op de mestvaalt.

Aan de Helperzoom waren in twee dames- en twee herentoiletten, maar veel

mensen hadden bij hun huisje een emmer die af en toe geleege werd in de toiletten. Toen later de chemische toiletten hun intree deden, werd daarvoor bij de wc's een afvoerruimte gecreëerd. Een aantal leden had een septictank laten plaatsen en op die manier voorzien in een eigen toiletvoorziening.

Slibverwijdering

Het helofytenfilter

Een terugkerend probleem op een volkstuinvereniging is het schoonhouden van sloten en vijvers. Om de paar jaar moet het slib dat zich op de bodem verzameld heeft, verwijderd worden. Het slib op Tuinwijk heeft verschillende bronnen: waterplanten die doodgaan, bladeren die van de bomen in het water vallen en de voedselrijkheid

van het water door bemesting van de tuinen. Tot een paar jaar geleden kwamen daar nog bij de afvoer van gootstenen en de gemeentelijke riooloverstort verderop langs de weg waarvan het water ook door Tuinwijk stroomde.

Aan het begin van de 21e eeuw werd het slibprobleem acuut omdat er nieuwe

regels kwamen tegen de vervuiling van oppervlaktewater. Het zou worden verboden om gootstenen te laten uitkomen op slooten en de veel gebruikte septictanks voor de toiletten in de huisjes zouden op den duur ook niet meer toegestaan worden. Er waren twee mogelijkheden om aan de nieuwe eisen te voldoen: een traditionele riolering óf de ecologische oplossing van een helofytenfilter: een vijver of sloot met riet en andere zonminnende planten die voedsel uit het water halen om ermee te groeien en aldus het water schoonhouden. De gemeente en Tuinwijk zagen wel iets in een helofytenfilter, in elk geval voor het water dat van buitenaf het terrein op stroomde. Daarom had de gemeente in 1998 de noordelijke sloot van Tuinwijk geschikt gemaakt om er een helofytenfilter van te maken.

Op een prachtige zaterdagochtend in het voorjaar stonden tientallen Tuinwijkers als rijstverbouwers voorovergebogen kleine rietplantjes in de drooggemalen sloot te poten. Toen de klus tegen de middag geklaard was, was er snert voor de harde werkers. In eerste instantie was het helofytenfilter geen succes. Verreweg het grootste deel van de planten ging dood. Over de oorzaak daarvan gaan verschillende verhalen: de zomer was te droog, de ondergrond bevatte te veel zand, het water bevatte te weinig voedsel of het water stroomde zo snel door het filter dat de planten geen kans hadden het voedsel op te nemen. In 1999 werd de sloot op-

Helofytenfilter

nieuw bepoet, ditmaal door een bedrijf, en sindsdien gaat het goed met de planten. Met de verwijdering van de riooloverstort in 2010 werd het helofytenfilter min of meer overbodig, maar het riet groeit er nog steeds als onderkomen voor vogels. Het onderhoud ervan wordt gedaan door de gemeente Groningen.

Met de inrichting van het helofytenfilter was het slibprobleem van Tuinwijk uiteraard niet opgelost. Ook moest er nog steeds voldaan worden aan de nieuwe regels. Voor het water uit de gootstenen zou een ecologische oplossing kunnen bestaan uit zes meter helofytenfilter per vier huisjes. Die zou langs de sloot komen te liggen en via die sloot verbonden worden met het grote helofytenfilter.

Voor mensen die geen gebruik wilden

maken van de toiletten bij de kantine bestond de mogelijkheid van een compost-toilet.

Riolering en waterleiding

In 1999 werd het tijd voor een fundamentele keuze. De beschoeiing van sloten en vijvers was aan vervanging toe en als er helofytenfiltertjes moesten komen, dan moest het nu gebeuren.

Na een heftige middag met veel discussie en onduidelijkheid werd door een ruime meerderheid (71 tegen 21) besloten tot de aanleg van een riolering. Als gevolg daarvan werd in 2000 de kantine aangesloten op het riool en in 2001 volgde de rest van het terrein. Tegelijkertijd werd ook waterleiding aangelegd.

Daarna konden de leden zelf hun huisje aansluiten op riolering en waterleiding. In 2002 had iedereen die dat wenste een eigen wc, afvoer van de gootsteen op het riool en koud stromend water.

Wat het slib betreft: toen uit onderzoek was gebleken dat het slib uit vijvers en sloten niet vervuild was werd in 2010 een slibdepot aangelegd. Slib afkomstig uit kleinere projecten, zoals paddenpoel en verenigingssloten, wordt daarin gestort en kan na enige tijd gebruikt worden als goede compost op de borders. Verder zijn de leden verplicht hun eigen sloot in het najaar te schonen, zodat het water goed kan blijven stromen en niet te voedselrijk wordt.

— **De vereniging volkstuinten Tuinwijk (Helperzoomplan Coendersborg) houdt haar traditioneel tuinfeest op zaterdag 10 augustus. De tuinen zullen weer worden verlicht met lampions en van 8 tot 9 uur 's avonds zal op het complex achter de kantine een concert worden gegeven. Daarna wordt een lampion-optocht gehouden.**

Feestdag (lichtjesfeest)

Al sinds de oprichting kent de vereniging aan het einde van de zomervakantie een feestdag. Vroeger ging dat gepaard met muziek van een harmonie of draaiorgel, waarbij leden en hun kinderen verkleed het fraai versierde terrein overgingen.

's Middags waren er gezellige spelletjes en 's avonds ging een jury de verlichte tuinen beoordelen. Op zondagmorgen werden dan de prijzen voor de mooiste verlichte tuin (en ook voor de tuinen zelf) uitgereikt. 's Middags werd er ingepakt en togen hele families weer naar huis na het zomerverblijf op hun tuin.

Meestal hadden zowel de verkleedpartij als de verlichte tuin een thema.

In de loop der jaren werd het verkleeden meer een zaak van de kinderen op Tuinwijk en ook de muziek verdween. Vanaf 2005 is er geen verklede optocht meer. De spelletjes en een kinderactiviteit in de vorm van tekenen en schilderen (o.l.v. Tiny Buurke) en veel gezelligheid zijn gebleven, net als de verlichting van de tuinen met de bijbehorende prijsuitreiking op zondagmorgen.

Eén van de eerste feestdagen op het nieuwe Tuinwijk

Overige feestelijke activiteiten

Naast de feestdag is elk jaar wel een extra activiteit in de vorm van een stekjesmarkt, waarop ook zelfgemaakte jam en andere producten aan de man worden gebracht.

Kinderactiviteiten

Op Tuinwijck zijn altijd speeltuinen geweest. Op het oude Tuinwijck waren het er op een gegeven moment zelfs drie. Aan de Helperzoom is één speeltuin, en het grote grasveld wordt gebruikt om te voetballen, volleyballen en gewoon gezellig samen te spelen. De kinderen weten zich overigens ook op de andere delen van het complex uitstekend te vermaken.

In 1997 veranderden de landelijke regels voor speeltuinen. Ook Tuinwijck moest zijn speeltuin aanpassen. Er kwamen een veilige glijbaan, nieuwe schommels en een klimauto.

Het aantal kinderen op Tuinwijck is in de loop der jaren afgenomen. In 2006 begonnen zich af te vragen of er nog wel genoeg kinderen waren om activiteiten voor te organiseren. Een onderzoek wees uit dat het nog best meeviel: er bleken vier kinderen te zijn onder de 5 jaar, vijftien tussen 5 en 9 en negen tussen 10 en 13 (incl. twee kleinkinderen).

Op aanraden van de kinderactiviteitencommissie werd een grote trampoline aangeschaft en dat bleek een schot in de roos. Ook voor kinderen uit de buurt bleek deze grote aantrekkingskracht te hebben. De strikte regels, geen schoenen

aan en niet meer dan twee kinderen tegelijk, blijken in de praktijk moeilijk te handhaven, zodat de trampoline aan het eind van elk seizoen aan een grote onderhoudsbeurt toe is.

Sinds een paar jaar wordt het paasfeest gevierd en het Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid (IVN) verzorgt jaarlijks een natuurexcursie op Tuinwijck.

Tuinwijckclubs

Klaverjassen is een constante in het Tuinwijckleven. Op het oude Tuinwijck gebeurde het bij gebrek aan een kantine eerst onder het afdak voor gereedschap en fietsen. Later in een lokaal dat bij de portiersloge hoorde. Omdat ook dat te klein bleek, werd midden op het terrein een groot zomerhuis gebouwd (het 'kaarthuisje') waar ook het bestuur vergaderde en kinderen af en toe hun huiswerk kwamen maken. Het klaverjassen is op het nieuwe Tuinwijck gewoon doorgegaan en nog steeds wordt er op de vaste avond 'met het mes op tafel' gespeeld.

Een klein clubje heren speelt wekelijks op het goed verwarmde biljart, terwijl in het winterseizoen een gemengd gezelschap bezig is met de bouw van allerlei nuttige (vogelkastjes, naamborden) of mooie voorwerpen (de welkomstborden voor de feestdag). Vroegere activiteiten als sjoelen, bloemschikken en bingo hebben plaats gemaakt voor yoga en schilderen.

Tuintips

Ongedierte & Co.

- Bladluizen en rupsen verwijder je het snelste door de plantendelen waar ze op zitten af te snijden.
 - Slakken schuilen graag onder stukken karton, dakpannen of houten planken. Gewoon op de grond leggen en de volgende dag de slakken oprapen.
- Oude CD's boven je bessenstruiken hangen, dat schrikt vogels af. Wel even met de burens overleggen, want het blinkt nogal.
- Oostindische kers rondom fruitbomen beschermt tegen bladluis.
 - Suiker rond flox gestrooid verdrijft aaltjes.
 - Vergeet-me-nietjes onder frambozen voorkomen wormpjes in de vruchten.
 - Mollen worden verdreven door zure melk of yoghurt in de gangen te gieten.
 - Bladluizen bestrijd je door lieveheersbeestjes te verzamelen en vrij te laten in de buurt van de planten met bladluizen.
 - Waar lavendelstruiken staan verdwijnen de mieren.
 - Slakken komen niet aan je lievelingsplant wanneer er vlijtige liesjes omheen staan.
 - Afrikaantjes werken als een natuurlijk insecticide tussen rozen, fruit, groenten en bloemen.
 - Gier van tomatenblad maakt de tomaten sterker en weert koolwitjes. Gier van brandnetels helpt tegen bladluizen.
 - Slappe thee van uien en knoflook helpt tegen zwamziekten aan planten.
- Bloempotten aan de rand met vaseline insmeren; zo kunnen slakken niet bij de planten komen.

- Kervel in de buurt van sla geplant voorkomt bladluizen in de sla.
 - Mieren gaan op de vlucht voor salie, rozemarijn, munt, majoraan, goudbloemen en afrikaantjes.
- Spiegelei (*Limnanthes douglasii*) is makkelijk te zaaien. Doen! Want het trekt zweefvliegen aan, die de bladluizen opeten.
- Katten houden niet van de geur van wijnruit (*Ruta graveolens*).
- Katten verdrijf je uit je tuin door sinaasappelschillen tussen de planten te leggen (de volgende morgen kun je de slakken eronder oprapen en elders deponeren). Wil je bepaalde planten beschermen, zet er dan kippengaas omheen of gebruik takken met stekels.
- Schoonmaakazijn verwijdert groene aanslag op tegels. Verdund met een vernevelaar aanbrengen en enige tijd laten inwerken.
 - Tegen meeldauw spuiten met water waarin bakpoeder is opgelost: 1 afgestreken theelepel bakpoeder op 1 liter water.
 - Tegen slakken op hosta's kun je de planten bespuiten met een mengsel van 1 deel ammonia en 4 delen water.
- Als al de tips om slakken te weren niet werken, bewonder dan hun doorzettingsvermogen en schaf planten aan die slakken niet lusten: vlijtig liesje, lavendel, rozen, zonneroosje, citroenmelisse, laurierkers, vingerhoedskruid, munt, thijm, crocosmia, bergenia, vrouwenmantel, oostindische kers, duizendblad, prikneus, monnikskap, rode zonnehoe, ooievaarsbek, primula, kattenkruid, stachys en toorts.
- Hang om je bessenstruik een goedkope klamboe en bindt hem van onderen toe. Daar raakt geen vogel in verstrikt en je bessen zijn beschermd.

Bronnenlijst

Boeken

- Berg, M. van der, *Volkstuinieren anno 2012; van moestuin tot paddenpoel* (Bachelorthesis Sociale Geografie & Planologie, Groningen, 2012)
- Kok, N., *Volkstuinen in Groningen. De effecten van stimuleringsmaatregelen gedurende de Tweede Wereldoorlog* (masterscriptie, RUG, 2009)
- Segers, Y., Molle, L. van (red.), *Volkstuinen. Een Geschiedenis* (Davidfonds Uitgeverij, Leuven, 2007)
- Wildschut, N., *Het Algemeen Verbond van Volkstuindersverenigingen in Nederland: 1928 – 2012*
- Zeevat, C. (red.), *Tot Nut & Genoegen. Volkstuincultuur in Nederland.* (Uitgeverij 010, Rotterdam, 2001)

Tijdschriften

- *Dagblad van het Noorden*
- *De Tuinwijcker*
- *Nieuwsblad van het Noorden*

Foto's

Xandra Bardet, Ton Beyers, Tiny Buurke, Alie van Dijk, Catharina Groenendal, Birgit Haan, Familie Koekkoek, Gea Meijer, Frans Ouwejan, Jan van der Til, Henk de Weerd, N. Wildschut, C. Zeevat, Archief Tuinwijck, AVVN, Dagblad / Nieuwsblad van het Noorden, Gemeente Groningen, Groninger Archieven.

Tekeningen

Anne Sluijters

